

מצרה לרווחה – פרשנות הקשרית באוסף מזמורים כ"ה-ל"ד

מבוא

הפרשנות ההקשרית עוסקת בפירוש סמיכות הפרקים ומגלה מסרים חדשים על ידי התבוננות במבנה הספר כולו.¹ גישה פרשנית זו יכולה לגלות פנים חדשים בלימוד ספר תהילים, הן על ידי תובנות נוספות בניתוח כל פרק על פי הבנת מיקומו באוסף המזמורים הסמוכים לו, הן על ידי זיהוי מסרים חדשים במבני יחידות הפרקים ובמשמעותם בהקשרם המצומצם והרחב.

במאמר זה אציג את המבנה האומנותי ואת הסיפור (נרטיב) האמוני של עשרת המזמורים כ"ה-ל"ד, אשר בנויים באופן סימטרי עם התפתחות רעיונית נפלאה. ניתוח יחידה זו יכול לשמש דוגמה מרשימה ליישום השיטה של הפרשנות ההקשרית בגלל גודלה ומורכבותה של היחידה.²

* ברצוני להודות לרב ד"ר יואל בן-נון, לרב ד"ר חנוך גמליאל, לרב ד"ר יונתן גרוסמן, לד"ר יהונתן יעקבס ולרב יעקב מדן על הערותיהם והארותיהם למאמר זה. תודה מיוחדת לאוריאל כהן על עזרתו בעריכת המאמר ועל שעות דיון ולימוד פורות ומפרות. כמו כן אני מודה לנדב ברויאר על הערותיו והארותיו. הפניה סתמית במאמר מכוונת לספר תהילים.

1. על הגישה ועל התרומה המיוחדת של הפרשנות ההקשרית בספר תהילים ראו במאמרי 'פסוקי דזמרא – יחידה ספרותית ורעיונית על פי פרשנות הקשרית', **מגדים** נד, תשע"ג, עמ' 85-109, ובספרות המדעית שאליה הפניתי שם. הכרת הפרשנות ההקשרית ויישומה כדרך לימוד חדשה בספר תהילים דורשים דיון מעמיק, ועוד חזון למועד.

2. הניתוח המובא במאמר מוצע כבר בפירוש הלועזי של F.L. Hossfeld and E. Zenger, *Die Psalmen I – Psalm 1-50*, Würzburg 1993. חוקרים אלה הקדישו מחקר נפרד לפירוש אוסף הפרקים האלה כיחידה ספרותית אחת: "Von seinem Thron sitz schaut er nieder auf alle Bewohner der Erde" (Ps 33,14) – Redaktionsgeschichte und Kompositionskritik der Psalmengruppe 25-34", in: K. Ingo et al. (eds.), "Wer ist wie du, HERR, unter den Göttern?" *Studien zur Theologie und Religionsgeschichte Israels für Otto Kaiser zum 70. Geburtstag*, Göttingen 1994, pp. 375-388. ראו גם במחקר המקיף: G. Barbiero, *Das erste Psalmenbuch als Einheit: eine synchrone Analyse von Psalm 1-41*, Frankfurt am Main 1999.

אך "אי אפשר לבית המדרש בלא חידוש" (חגיגה ג ע"א), ובמאמר זה יש הסברים והערות רבים שלמיטב ידיעתי אינם מופיעים בעבודות קודמות. נוסף על כך, העבודות פורסמו בשפות זרות

אציג את הדיון בכמה שלבים:³

- א. מסגרת – השוואה בין מזמורים כ"ה ול"ד תראה שהם חולקים מאפיינים דומים רבים, אך יש ביניהם גם הבדלים הנובעים מהמזמורים שביניהם.
 - ב. מבנה סימטרי – מקבילות לשוניות מצביעות על המבנה הסימטרי של כל היחידה סביב מזמור כ"ט. למזמור זה פונים ושואפים המזמורים שלפניו, וממנו מתחזקים הפרקים שאחריו.
 - ג. סיפור רעיוני של היחידה על פי קריאה הקשרית שלה – הסיפור נעזר במבנה הסימטרי, בשרשורים שבין הפרקים הסמוכים ובמקבילות אחרות בתוך היחידה.⁴
- למאמר מצורף בסופו דף מקורות המציג את עיקרי הדברים באמצעים גרפיים, כדי להקל על זיהוי המבנים ועל הבנת משמעותם.⁵

א. מסגרת היחידה – מזמורים כ"ה ול"ד

מזמורים כ"ה ול"ד דומים אחד לשני מבחינה צורנית וקשורים זה לזה גם מבחינה לשונית ועניינית.⁶ בספר תהילים ישנם כמה זוגות מזמורים כאלה, והם מכונים לעתים 'מזמורים תאומים'.⁷ בניגוד ל'מזמורים תאומים' אחרים הצמודים זה לזה, ישנו מרחק רב בין מזמורים כ"ה ול"ד. מסתבר שפרקים אלה משמשים כפרקי מסגרת לתהליך ארוך והדרגתי, אשר מתואר ומפורט לאורך הפרקים שביניהם. השוואת שני המזמורים

- שוונות שאינן נגישות לרוב קוראי העברית, וכמו כן משולבים בהן גם מסרים שאינם ראויים לשלומי אמוני ישראל.
3. במאמר זה אדגים את הפרשנות ההקשרית של הפרקים כ"ה-ל"ד בלבד. יחידה זו היא חלק מהספר הראשון של תהילים, וניתן לדון בה גם בהקשר זה, ועוד חזון למועד.
 4. הסימן (*) במאמר מציין מקבילות לשוניות ייחודיות, אשר מופיעות רק במזמורים אלה בתהילים. חלקן אף מופיע רק במקומות אלו בתנ"ך כולו. רוב המקבילות הן הפעמים היחידות בתוך היחידה שבהן יש שימוש במילים אלו.
 5. באתר www.tefilah.org ניתן לצפות בסרט מוקלט של מצגת ושיעור מסכם של הנושא, אשר יכול להיות לעזר לקורא וללומד. הצגת הדברים באופן חזותי היא מחידושיו של מאמר זה.
 6. ראו: N. Lohfink, 'Lexeme und Lexemgruppen in Ps 25 – Ein Beitrag zur Technik der Gattungsbestimmung und der Feststellung literarischer Abhängigkeiten', in: W. Gross et al. (eds.), *Text, Methode und Grammatik FS W. Richter*, St. Ottilien 1991, pp. 271-295; J. Schildenberger, 'Das Psalmenpaar 25 + 34', *EuA* 57, 1981, pp. 270-274; D.N. Freedman, 'Patterns in Psalms 25 and 34', in: E. Ulrich et al. (eds.), *Priests, Prophets and Scribes – essays on the formation and heritage of Second Temple Judaism in honour of Joseph Blenkinsopp*, Sheffield 1992, pp. 125-138.
 7. ראו: W. Zimmerli, *Studien zur alttestamentlichen Theologie und Prophetie, Gesammelte Aufsätze*, vol. 2 [ThB 51], München 1974, pp. 261-271. ראו למשל: ק"ה-ק"ו, קי"א-קי"ב וק"ל-קל"א.

היא המפתח להבנת אוסף המזמורים כולו כיחידה ספרותית מובחנת ומאוחדת. בנספח שלהלן מוצגים שני המזמורים זה מול זה עם המקבילות הלשוניות ביניהם. עמידה על הדמיון והשוני הצורניים תסייע להבנת המהלך הרעיוני העומד מאחורי המזמורים.

שני המזמורים דומים מאוד זה לזה מבחינה צורנית:

- א. שניהם בנויים לפי סדר א"ב, ובשניהם חסרה השורה עם האות ו'.
- ב. לאחר סיום סדר הא"ב נוסף בשניהם פסוק הפותח בשורש פד"ה.
- ג. ישנן מקבילות לשוניות רבות ביניהם.

הדמיון הצורני בין שני המזמורים מתאים לקשר הענייני – האחד מתחיל תהליך והאחר מסיימו. התהליך הפותח בתיאור מצוקת המשורר ובקשת ההצלה שלו מה' (כ"ה) מסתיים בכך שהמשורר מודה לה' ומהלל אותו על ההצלה (ל"ד). להלן נפרט את מאפייני הדמיון הצורני ואת המסר הרעיוני העומד מאחורי מאפיינים אלו.

א.א. סדר הא"ב

סדר הא"ב בשני המזמורים אינו מושלם. בעוד שבמזמור כ"ה חסרות השורות של האותיות ב', ו' וק' ויש כפילות של האות ר', הרי במזמור ל"ד חסרה רק האות ו'. הסבר אפשרי להבדל זה קשור באופיים של המזמורים. בעודו בצרה, מחשבותיו של המשורר ואף המציאות עצמה אינן מסודרות, ולכן סדר הא"ב משובש. לעומת זאת, בזמן הודאת המשורר על הצלתו, כשמצבו משתפר ומחשבותיו בהירות, חוזר גם הסדר לתקנו.

א.ב. תוספת הפסוק הפותח בשורש פד"ה

הפסוק האחרון בשני המזמורים חורג מסדר הא"ב.⁸ שני הפסוקים פותחים בשורש פד"ה, אך יש ביניהם הבדל משמעותי. הבקשה שבה מסתיים פרק כ"ה, "פְּדֵה", הופכת ללשון הודאה בפרק ל"ד, "פּוֹדֵה".

כמו כן, במזמור כ"ה מופיע בפסוק זה שם אלוהים כביטוי למידת הדין של ה' בזמן הצרות, אך בפסוק המקביל בפרק ל"ד, לאחר ההצלה, מופיע שם ה' כביטוי למידת הרחמים, שהתגלתה בהצלה.

8. יש שנימקו את תוספת הפסוק ובחירת האות פ' דווקא בכך שעל ידי תוספת זו האות ל' נמצאת בדיוק באמצע הפרק שבנוי לפי סדר א"ב. כך הפסוק הראשון, האמצעי והאחרון יוצרים את המילה אל"ף, דהיינו ללמד (ראו למשל משלי כ"ב, כה). דבר זה מתאים לאחד המוטיבים המרכזיים של שני המזמורים – הצורך בלימוד דרכי ה' ובהוראתן (כ"ה, ד, ה, ט; ל"ד, יב). ראו על כך: A.R. Ceresko, 'The ABCs of Wisdoms in Psalms XXXIV', *VT* 35, 1985, pp. 99-104.

השורש פד"ה מופיע פעמיים נוספות בין שני מזמורי המסגרת: בחלקה הראשון של היחידה הוא מופיע בלשון בקשה – "ואני בתמי אלך פדני וחנני" (כ"ו, יא), כהמשך של מזמור כ"ה; ואילו בחלקה השני הוא מופיע בלשון עבר כביטוי לביטחון ולהודאה – "בידך אפקיד רוחי פדיתה אותי ה' אל אמת" (ל"א, ו).

א.ג. המקבילות

מילים רבות הנמצאות במזמור כ"ה חוזרות על עצמן במזמור ל"ד. על אף הדמיון, הקשרן של המילים המקבילות ולעתים אף משמעותן שונים. השוני נגזר מההבדל שבין המזמורים ומההלך הרעיוני שביניהם, שיפורט בהמשך.

א. המאפיין המרכזי של שני המזמורים הוא המעבר מצרה לרווחה. מקבילות רבות מבטאות מעבר זה בכך שלשון של מצוקה או של בקשה להצלה במזמור כ"ה הופכת ללשון של הודאה או של תיאור הצלה במזמור ל"ד. דווקא בזמן ההצלה דואג המשורר לזכור את צרותיו (כעין חוויה של דז'ה-וּ – déjà-vu), ומתוך כך מתחזקת אצלו תחושת ההודאה וההלל בזמן ההצלה.⁹ כחלק ממעבר זה, משתנה נקודת המבט. בעוד מזמור כ"ה מתמקד בגורל המשורר היחיד, מתרחב המבט במזמור ל"ד לכלל הצדיקים:

כ"ה	ל"ד
(כב) פְּדָה אֱלֹהִים אֶת יִשְׂרָאֵל מִכָּל צָרוֹתָיו.	(ז) זֶה עָנִי קָרָא וְה' שָׁמַע וּמִכָּל צָרוֹתָיו הוֹשִׁיעוּ... (יח) צָעֲקוּ וְה' שָׁמַע וּמִכָּל צָרוֹתָם הֲצִילָם.
(טו) עֵינֵי תְּמִיד אֵל ה'.	(טז) עֵינֵי ה' אֵל צְדִיקִים. ¹⁰
(יט) רָאָה אוֹיְבֵי כִי רָבוּ וְשָׁנְאָתָם חָמַס שָׁנְאוֹנֵי.	(כב) תְּמוֹתַת רָשָׁע רָעָה וְשָׁנְאֵי צְדִיק יֶאֱשָׁמוּ.
(כ) שָׁמְרָה נַפְשִׁי וְהֲצִילָנִי.	(ה) דְּרָשְׁתִּי אֶת ה' וְעֲנֵנִי וּמִכָּל מְגוֹרוֹתַי הֲצִילָנִי. ¹¹ (יח) צָעֲקוּ וְה' שָׁמַע וּמִכָּל צָרוֹתָם הֲצִילָם.
(כ) אֵל אָבוֹשׁ כִּי חָסִיתִי בְּךָ.	(ט) טָעַמוּ וּרְאוּ כִי טוֹב ה' אֲשֶׁרֵי הִגְבֵּר יַחְסֶה בּוֹ. (כג) פּוֹדֶה ה' נַפְשׁ עַבְדָּיו וְלֹא יֶאֱשָׁמוּ כָּל הַחֲסִים בּוֹ.

ב. הבדל אחר המאפיין את המזמורים הוא היחס ללימוד דרך ה'. היענות ה' לבקשת המשורר להדרכתו בדרך הנכונה (מזמור כ"ה)¹² יוצרת מצב חדש המכשיר ומחייב

9. סגירת מעגל זו מזכירה את משנתו הפסיכולוגית והפילוסופית של ויקטור פרנקל (1905-1997) המכונה לוגותרפיה (Logotherapy), ואכמ"ל.
10. על אף הדמיון הלשוני, ישנו הבדל גדול במשמעות: במזמור כ"ה מדובר על תלותו של המשורר בה' (ראו למשל קכ"ג, ב), ואילו במזמור ל"ד מדובר על השגחתו של ה' על הצדיקים (ראו גם ל"ב, ח).
11. שינוי הניקוד הוא היוצר את היפוך המשמעות מצרה לרווחה: וְהֲצִילָנִי – הֲצִילָנִי.
12. הבקשה מופיעה במזמור כ"ה, יב: "מי זה האיש ירא ה' יורנו בדרך יבחר". בהקשר המצומצם של

את המשורר להיות בעצמו מורה דרך לאנשים אחרים (מזמור ל"ד).¹³ במזמור כ"ה מבקש המשורר שה' ילמד אותו את דרכו, כחלק מבקשת ההצלה. בהודאה שבמזמור ל"ד כבר יודע המשורר את דרך ה', ומבקש ללמד אותה לאחרים:

ל"ד	כ"ה
(ג) בַּה' תִּתְהַלֵּל נַפְשִׁי יִשְׁמְעוּ עַנְוִים וְיִשְׁמְחוּ. (יב) לְכוּ בָנִים שְׁמְעוּ לִי יִרְאֵת ה' אֱלֹמֶדְכֶם. (יג) מִי הָאִישׁ הַחֲפֵץ חַיִּים אֲהֵב יָמִים לְרֵאוֹת טוֹב.	(ד) דְּרָכֶיךָ ה' הוֹדִיעֵנִי אֲרַחֲמֶיךָ לְמַדְנִי. (ה) הַדְרִיכֵנִי בְּאֲמֹתֶךָ וּלְמַדְנִי... (ט) יְדַרְךָ עַנְוִים בְּמִשְׁפָּט וּלְמַד עַנְוִים דְרָכֶךָ. (יב) מִי זֶה הָאִישׁ יֵרָא ה' יוֹרְנוּ בְּדַרְךָ בְּחָר. (יד) סוֹד ה' לִירְאָיו...

יראת ה' שהופיעה בתחילת התהליך מקבלת משמעות אחרת בסופו. במזמור כ"ה מדובר על יראת ה' מופשטת, ללא היבט מעשי. המשורר מבין שבגלל יראתו את ה', ה' ילמד אותו את דרכו. במזמור ל"ד, לאחר שהמשורר למד את דרך ה', הוא מבין שיראת ה' אמתית אינה מופשטת בלבד. היראה צריכה להיות מחוברת לחיים, ונדרשת עשיית טוב כדי להשיגה:

מִי הָאִישׁ הַחֲפֵץ חַיִּים אֲהֵב יָמִים לְרֵאוֹת טוֹב. נֶצַר לְשׁוֹנֵךְ מִרְעַ וּשְׁפָתֶיךָ מִדְבַר מִרְמָה. סוֹר מִרְעַ וְעֲשֵׂה טוֹב בְּקֶשׁ שְׁלוֹם וְרַדְפָּהוּ (ל"ד, יג-טו).¹⁴

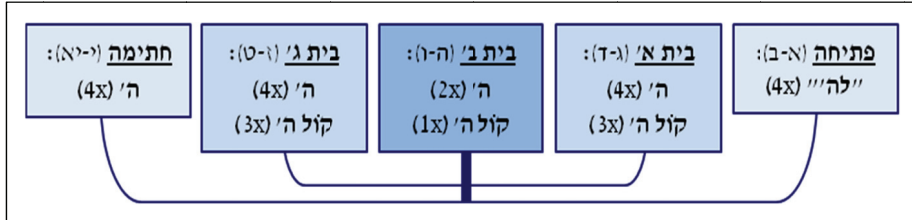
מזמור כ"ה, פירוש המילה "יורנו" הוא שה' יורה את האיש הירא את ה'. ניתן להבין את נושא המילה באופן שונה על ידי התבוננות בהקשר הרחב יותר והשוואת המזמורים: פסוק זה מכין כביכול למזמור ל"ד, יב-טו, ששם המשורר בעצמו מלמד את יראת ה' לצבור הרחב. המילים "יורנו בדרך יבחר" מתפרשות לפי זה בדרך אחרת: האיש ירא ה' יורה את זולתו בדרך ה', כשם שה' בעצמו "יורה חטאים בדרך" (כ"ה, ח). הצדיק הדבק במידות ה' פועל, אם כן, בשליחותו ומטעמו. גם על פי הרישא של הפסוק, הנושא של "יורנו" יכול להיות הן ה' הן "האיש ירא ה'". ראו דוגמות מקבילות על ידי השוואת המזמורים קי"א-ק"ב, במיוחד בניסוחים המקבילים "וצדקתו עמדת לעד... חנון ורחום" (קי"א, ג-ד; קי"ב, ג-ד; תודתי לרב ד"ר חנוך גמליאל על הדיון בפירוש זה).

13. תופעה דומה ניתן לראות בסיפורי אלישע. בעליית אליהו לשמים אומר אלישע מספר פעמים לאליהו: "חי ה' וְחִי נַפְשְׁךָ אִם אֶעֱזָבְךָ" (מל"ב ב', ב, ד, ו). לשון זו חוזרת בדברי האישה משונם, כשהיא דורשת מאלישע להצטרף אליה אישית כדי להציל את בנה (שם ד', ל). השימוש באותו ניסוח מלמדנו מסר חשוב: נוכחותו של אלישע ברגעיו האחרונים של אליהו, המסמלת גם היא את החלפת אליהו על ידי אלישע, מחייבת אותו לאחר מכן לתמוך אישית בדרישת האישה השונמת. מינויו של אלישע גורר אחריו גם אחריות גדולה. עליו להיות מחליפו של אליהו, וכשם שאליהו החיה את בנה של האישה שפרנסה אותו (מל"א י"ז), אף הוא מחויב לעשות זאת. ראו: ב' גזונדהייט, **דיוקי תורה – ספר בראשית**, פרשת מקץ, אלון שבות תשנ"ח; א' סימון, **קריאה ספרותית במקרא: סיפורי נביאים**, ירושלים תשנ"ז, עמ' 303.

14. מזמור ל"ז ממשיך לפרט ולתאר את עשיית הטוב כמרכיב בבניין הארץ: "בטח בה' ועשה טוב שכן ארץ ורעה אמונה" (ג); "סור מרע ועשה טוב ושכן לעולם" (כז). בכך אוסף המזמורים הבא ממשיך את המסקנות של מזמור ל"ד. ברוח זו נאמר גם בעמוס ה', יג-טו: "לכן המשכיל בעת ההיא ידם כי

ב. ציר היחידה – מזמור כ"ט¹⁵

מזמור כ"ט מתאר את התגלות ה' במקדשו למשורר ולעם ישראל.¹⁶ בהתגלות זו מופיע כוחו הרב של ה', המתבטא בשליטתו על הטבע ועל האנשים כולם.¹⁷ אציג את המאפיינים המיוחדים של הפרק, כדי לדון אחר כך במיקומו ובתפקידו כציר מרכזי במבנה הספרותי של היחידה כולה. המזמור בנוי במבנה סימטרי מושלם (ראו איור מספר 1):

איור מספר 1: המבנה הסימטרי של מזמור כ"ט.

- עת רעה היא. דרשו טוב ואל רע למען תחיו ויהי כן ה' אלהי צבאות אתכם כאשר אמרתם. שנאו רע ואהבו טוב והציגו בשער משפט אולי יחנן ה' אלהי צבאות שארית יוסף".
15. ראו: D. Pardee, 'On Psalm 29: structure and meaning', in: P.W. Flint and P.D.Jr. Miller (eds.), *The Book of Psalms – Composition and Reception*, Leiden 2005, pp. 153-183; K. Seybold, 'Psalm 29: Redaktion und Rezeption', *Studien zur Psalmenauslegung*, Stuttgart 1998, pp. 85-111; E. Zenger, 'Theophanien des Königsgottes JHWH: Transformationen von Psalm 29 im Psalter', in: E. Zenger (ed.), *Ritual und Poesie – Formen und Orte religiöser Dichtung im Alten Orient, im Judentum und im Christentum*, Freiburg i.Br. 2003, pp. 163-190; M.L. Barré, 'A Phoenician parallel to Psalm 29', *Hebrew Annual Review* 13, 1991, pp. 25-32.
16. המשורר נעזר במושגים הרומזים להתגלויות ה' הגדולות בעבר:
 א. "ה' על מים רבים" (ג) – בריאת העולם או מי המבול.
 ב. "ה' למבול ישב" (י) – המבול.
 ג. "להבות אש" (ז) הוא ביטוי יחידאי במקרא, אשר מזכיר את התגלות ה' הראשונה למשה "בלבת אש מתוך הסנה" (שמות ג', ב; ראו גם תרגום יונתן שם: "בלהבי אישתא מגו סניא"). אני מודה לאוריאל כהן על הפניה זו.
 ד. "יחיל ה' מדבר קדש" (ח) רומז למסע בני ישראל במדבר קדש (במדבר י"ג, כו ועוד).
 ה. "ארזי הלבנון" (ה) – מקדש ה' ("ובהיכלר") נבנה מארזי הלבנון (מל"א ז', ב ועוד).
 ו. המילים "קול ה'... וישבר ה'... להבות אש" (ה-ז) מזכירות את סיפור אליהו בכרמל: "מפרק הרים ומשבר סלעים לפני ה'... ואחר הרעש אש לא באש ה' ואחר האש קול דממה דקה" (מל"א י"ט, יא-יב). ראו: C. Macholz, 'Psalm 29 und 1. Könige 19: Jahwes und Baals Theophanie', in: R. Albertz et al. (eds.), *Werden und Wirken des Alten Testaments*, Göttingen 1980, pp. 325-333.
17. ארזי הלבנון המוזכרים במזמור הם אומות העולם (ראו למשל שופטים ט', טו; ישעיהו ב', יג).

א. הן הפתיחה (א-ב) הן החתימה (י-יא) מורכבות משני פסוקים, ושם ה' מוזכר בכל אחת מהן ארבע פעמים.

ב. בפסוקים באמצע ניתן לזהות שלושה בתים (ג-ד; ה-ו; ז-ט). שם ה' מוזכר בהם עשר פעמים: ארבע פעמים בבית הראשון, ארבע בבית האחרון ופעמיים בבית האמצעי.

ג. הכינוי "קול ה'" מופיע שבע פעמים במזמור, כולן בחלק המרכזי ובאופן סימטרי: שלוש פעמים בבית הראשון, שלוש בבית האחרון ופעם אחת בבית האמצעי.

במקביל לצורתו, גם תוכן המזמור סימטרי. בפתיחתו מוזמנים השומעים לכבד את ה' (מהאדם לה'),¹⁸ באמצעו מתואר כוחו של ה' בעולם (המפגש בין ה' והאדם), ובחתימתו מתואר יחסו של ה' לעולם (מה' לאדם). סימטריה זו מלמדת על ההדדיות שבמפגש עם ה'.¹⁹

מבנה סימטרי זה נתמך במקבילה נוספת: בפתיחה המשורר מזמין ומעודד את הקוראים להביא לה' "כבוד ועז... כבוד שמו" (א-ב). בכבוד זה ניתן לתאר את ה' בעזרת ראיית המציאות: "אל הכבוד הרעים" (ג). בהמשך המזמור הכבוד והעוז חוזרים מה' לארץ: "ובהיכלו פלו אמר כבוד" (ט); "ה' עז לעמו יתן" (יא).²⁰ המבנה הסימטרי של הפרק מרמז לנו גם על תפקידו של הפרק בתוך היחידה. מזמור זה, שיש בו ציר פנימי, הוא גם ציר של היחידה כולה, כפי שנראה בהמשך.²¹

18. הפתיחה מזמינה את הקוראים להתקרב אל ה' על ידי ההזמנה המשולשת "הבו" ופעם אחת "השתחוו", ובעקבות כך הופעת שם ה' בה היא תמיד עם תחילית – "לה", בשונה מיתר חלקי המזמור. לעומת זאת, בחתימת הפרק מופיע שם ה' בכל הפעמים בלא תחילית, כי שם ה' הוא הנושא, וממנו מגיעה הברכה לעולם ולעם ישראל.

19. חז"ל זיהו את האופי הליטורגי של מזמור כ"ט ותפסו אותו כבסיס לתפילת העמידה שבה שמונה עשרה ברכות: "הני שמונה עשרה כנגד מי? אמר רבי הלל בריה דרבי שמואל בר נחמני: כנגד שמונה עשרה אזכרות שאמר דוד ב'הבו לה' בני אלים" (ברכות כח ע"ב). יתרה מזו, חז"ל הגדירו את המבנה הרעיוני של תפילת העמידה על שלושת חלקיה: "ראשונות – דומה לעבד שמסדר שבח לפני רבו; אמצעיות – דומה לעבד שמבקש פרס מרבו; אחרונות – דומה לעבד שקבל פרס מרבו ונפטר והולך לו" (ברכות לד ע"א). מבנה זה מקביל למבנה מזמור כ"ט. יחד עם זאת, יש להעיר שההקבלה לתפילת י"ח אינה מוחלטת: בפתיחת המזמור ובחתימתו יש ארבע הזכרות של שם ה', בעוד שבתפילת העמידה יש רק שלוש ברכות בתחילה ובסוף.

20. מעניין הדבר שהתהליך כולו נעשה במקדש: "הבו לה' כבוד שמו השתחוו לה' בהדרת קדש" (ב); "ובהיכלו פלו אמר כבוד" (ט). אותו עניין נמצא גם בסוף מזמור ס"ח: "לרַכֵּב בשמי שמי קדם הן יתן בקולו קול עז. תנו עז לאלהים... נורא אלהים ממקדשיך אל ישראל הוא נתן עז ותעצמות לעם ברוך אלהים" (לד-לו). השילוב 'כבוד ועוז' מופיע גם במקום אחר בהקשר של המקדש: "כן בקדש חזיתך לראות עזך וכבודך" (ס"ג, ג). הבאת כבוד ועוז לה' למקדשו מביאה לכך, שה' יברך ממקדשו את ישראל בכבוד ובעוז (ראו גם צ"ו, ז; דה"א ט"ז, כח).

21. יש מחוקרי המקרא (ראו סיכום בפירוש עולם התנ"ך, תל אביב 1995) שסברו שקיימות מקבילות

ג. שני חלקי היחידה – כ"ה-כ"ח; ל'-ל"ד

מעיון קצר²² במזמורים עולה, שאכן מזמור כ"ט הוא הציר של יחידת המזמורים כולה. התכנים של המזמורים והמילים המנחות המחברות ביניהם מספרים כביכול את סיפורו של המשורר לאורך כל היחידה. המזמורים שלפני מזמור כ"ט (כ"ה-כ"ח) עוסקים במצוקת המשורר ובדרכו אל ה'. לאחר תיאור צרות המשורר ובקשתו את הדרכת ה' (כ"ה), מתוארת כמיהתו של המשורר להגיע אל הקודש (כ"ו-כ"ח):

- א. "ארחץ בנקיון כפי ואסבבה את מזבחך ה'. לְשָׁמַע בְּקוֹל תוֹדָה וְלִסְפֹּר כָּל נִפְלְאוֹתֶיךָ. ה' אֶהְבֵּתִי מֵעוֹן בֵּיתְךָ וּמִקוֹם מִשְׁכַּן כְּבוֹדְךָ" (כ"ו, ו-ח).
- ב. "אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש שבתני בבית ה' כל ימי חיי לחזות בנעם ה' ולבקר בהיכלו" (כ"ז, ד).
- ג. "שמע קול תחנוני בשוּעֵי אֵלֶיךָ בְּשֹׁאֵי יָדַי אֵל דְּבִיר קִדְשְׁךָ" (כ"ח, ב).

הכמיהה למקדש אכן מתגשמת במזמור כ"ט ושבו של הקב"ה מנוסח במילים של המזמורים הקודמים: "ובהיכלו כלו אמר כבוד" (כ"ט, ט). בשונה מהמזמורים שלפני הכניסה לקודש, שבהם נעדרת השמחה, מתפתחת אצל המשורר לאחר מזמור כ"ט תחושת שמחה, אשר ממלאת את לבו באופן הדרגתי לאורך חצייה השני של היחידה:²³

- א. שמחת ההצלה האישית – "ארוממך ה' כי דליתני ולא שמחת איבי לי" (ל', ב); "הפכת מספדי למחול לי פתחת שקי ותאזרני שמחה" (ל', יב).
- ב. שמחה אישית בהשגחת ה' – "אגילה ואשמחה בחסדך אשר ראית את עניי ידעת בצרות נפשי" (ל"א, ח).
- ג. שמחה ציבורית בהשגחת ה' – "שמחו בה' וגילו צדיקים והרנינו כל ישרי לב" (ל"ב, יא); "כי בו ישמח לבנו כי בשם קדשו בטחנו" (ל"ג, כא); "בה' תתהלל נפשי ישמעו ענוים וישמחו" (ל"ד, ג).

קדומות למזמור זה בספרות האוגריתית, שבה מתוארים הופעת האלים ושליטתם על כוחות הטבע. מזמור כ"ט נעזר במוטיבים מספרות זו, שם אותם במרכז ונותן להם משמעות דתית-ישראלית מובהקת: ה' הוא האל היחיד בטבע ובהיסטוריה, כל אומות העולם יכירו את מלכותו, ועם ישראל יזכה למעמד מיוחד של עוז ושלוה.

22. עיון מפורט יותר מופיע להלן בפרק ה.
23. באופן דומה, הכינויים צדיק/צדיקים וחסיד/חסידי (ל', ה; ל"א, יט, כד; ל"ב, ו, יא; ל"ג, א; ל"ד, טז, כ, כב) מופיעים רק בחלק השני של היחידה. תופעה זו מובנת על דרך המדרש: "נקרא המקום צדיק... אף אתה היה צדיק. נקרא המקום חסיד... אף אתה היה חסיד" (ספרי דברים פ' פ' סק' א, מט, מהד' פינקלשטיין עמ' 114). הצדקות והחסידות אצל האדם באות רק לאחר התגלות ה' כעושה צדק וחסד – מעניש את הרשע ומציל את המשורר – "אהב צדקה ומשפט חסד ה' מלאה הארץ" (ל"ג, ה).

באופן דומה, הבטחות המשורר לשיר, לזמר, לברך ולהודות לה' בחצייה הראשון של היחידה מתגשמות במזמורים בחצייה השני. עניין הרוממות אף מוצג כמידה כנגד מידה – המשורר מרומם את ה' כיוון שרומם על ידו:

חצי ראשון	חצי שני
(כ"ו, יב) בְּמִקְהָלִים אֲבָרָךְ ה'.	(ל', ב) אֲרוֹמְמָךְ ה'.
(כ"ז, ה) בְּצוּר יְרוּמָמֵנִי.	(ל', ה) זָמְרוּ לַה' חֲסִידָיו וְהוֹדוּ לְזִכָּר קִדְשׁוֹ.
(כ"ז, ו) אֲשִׁירָה וְאֶזְמְרָה לַה'.	(ל', יג) לְמַעַן יִזְמְרָךְ כְּבוֹד וְלֹא יִדַּם ה' אֱלֹהֵי לְעוֹלָם אֹדְךָ.
(כ"ח, ז) וּמְשִׁירֵי אֶהְדָּנּוּ.	(ל"א, כב) בָּרוּךְ ה'.
	(ל"ב, ה) אֶמְרָתִי אֹדְהָ ²⁴ עָלַי פִּשְׁעֵי לַה'.
	(ל"ג, ב) הוֹדוּ לַה' בְּכִנּוֹר בְּנִבְל עֲשׂוֹר זָמְרוּ לוֹ.
	(ל"ג, ג) שִׁירוּ לוֹ שִׁיר חֲדָשׁ הֵיטִיבוּ נַגֵּן בְּתִרְוָעָה.
	(ל"ד, ב) אֲבָרְכָה אֶת ה' בְּכָל יַעַת תְּמִיד תְּהַלְתּוּ בְּפִי.
	(ל"ד, ד) גִּדְּלוּ לַה' אֶתִּי וְנִרְוַמְמָה שְׁמוֹ יַחְדָּו.

ייתכן שגם בציוני המקומות שבהם משתמש המשורר לתיאור ביטחונו בה' לאורך החלק השני של האוסף, ניתן לזהות תהליך של הרחבה, בבחינת "מן המצר קראתי יה ענני במרחב יה" (קי"ח, ה):

- א. היכל ה' – המשורר נפגש כביכול עם ה' בהיכלו (כ"ט, ט).
- ב. בית – המשורר בונה לעצמו כביכול בית בצאתו מן הקודש: "מזמור שיר חנֶּפֶת הבית לדוד" (ל', א).²⁵
- ג. מצודה – "היה לי לצור מעוז לבית מצודות להושיעני" (ל"א, ג), שהיא בית חזק יותר.
- ד. עיר מצור – "ברוך ה' כי הפליא חסדו לי בעיר מצור" (ל"א, כב).²⁶
- ה. הארץ תבל – הרחבת אופקים לכל העולם כולו (ל"ג, ה, ח, יד).

כיוון שבסוף מזמור ל"א מזמין המשורר את "כל חסידיו" לאהבת ה' (כד), מזמור ל"ב מפרט את תכונות החסיד: "על זאת יתפלל כל חסיד אליך" (ו), והמשורר מזמין אליו "צדיקים... כל ישרי לב" (ל"ב, יא), אשר ישירו אתו "שיר חדש" (ל"ג, ג). בזכות זה המעגל יתרחב אל "כל הארץ... כל ישרי תבל" (ל"ג, ח), ויראת ה' תחול על "כל בני

24. בשינוי משמעות – מלשון הודאה ללשון וידוי.
 25. כבר המלבי"ם בפירושו הסביר ברוח זו (אם כי בלי להתייחס לסמיכות עם המזמור הקודם): "ואחר שנתרפא נבנה הבית על תילו וישב לימי עלומיו, לכן ציין שם השיר בשם 'חנוכת הבית לדוד' ר"ל בית דוד העצמי, מעון נפשו שנתחנך בהרפאותו".
 26. ראו רד"ק ומצודות על אתר המפרשים "בעיר מצור" כעיר מבצר.

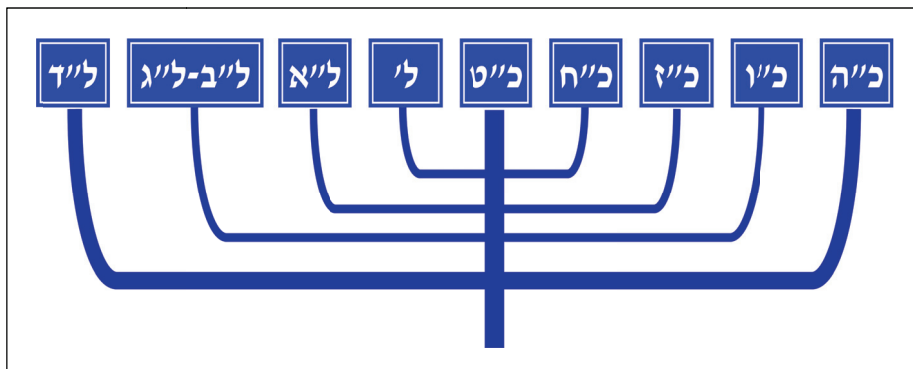
האדם... כל ישבי הארץ" (ל"ג, יד),²⁷ אך עדיין נחלתו של ה' היא עם ישראל (ל"ג, יב). במזמור ל"ד סוגר המשורר את המעגל האישי שלו, שאותו התחיל במזמור כ"ה: הוא מזמין אליו יראי ה', כדי לתקן יחדיו את העולם.

המבנה הסימטרי בתוך מזמור כ"ט (ראו איור מספר 1) משתלב אפוא היטב במבנה הסימטרי של היחידה כולה (ראו איור מספר 2): תחילת המזמור (א-ב) היא חלק מתהליך ההתקרבות, בדומה לתחילת היחידה (כ"ה-כ"ח), וסוף המזמור (י-יא) הוא חלק מההודאה על ברכת ה' לאחר המפגש עמו, בדומה לסוף היחידה (ל'-ל"ד). התגלות ה' למשורר באמצע מזמור כ"ט (ג-ט) עומדת גם במרכז היחידה הספרותית כולה (כ"ה-ל"ד).

ד. המבנה הסימטרי של היחידה

אנסה להציג סממנים של מבנה סימטרי לאורך היחידה (ראו איור מספר 2), אשר מתארים את התהליך שעובר על המשורר ממצוקתו ועד להצלתו בידי ה'. מקבילות רבות מוכיחות מבנה זה, אשר משקף משמעות פסיכולוגית ודתית עמוקה ורבת-משמעות.²⁸

להלן אציג את הסימטריות שבמבנה הכולל של המזמורים על פי ההנחה שמזמורים ל"ב-ל"ג מהווים יחידה אחת בתוך המבנה, כיוון שלמזמור ל"ג אין כותרת, ומבחינה עניינית הוא ממשיך ומפרט את מזמור ל"ב.²⁹

איור מספר 2: המבנה הסימטרי של אוסף המזמורים כ"ה-ל"ד.

27. גם המשנה בראש השנה פ"א מ"ב לומדת מפרק זה את השגחת ה' על העולם כולו: "בראש השנה כל באי העולם עוברין לפניו כבני מרון, שנאמר 'היצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם' (תהילים ל"ג, טו)".

28. מקבילות נוספות בתוך היחידה יידונו להלן בפרק ה.

29. ראו להלן בדיון על מזמור ל"ג.

ד.א. מזמור כ"ח מול מזמור ל'

מזמורים כ"ח ול' עוטפים את מזמור כ"ט וממחישים את התפנית שהתחוללה בעקבות התגלות ה' במזמור זה:

כ"ח	ל'
(א) פֶּן תַּחֲשֶׂה מִמֶּנִּי וְנִמְשַׁלְתִּי עִם יוֹרְדֵי בּוֹר.	(ד) ה' הֶעֱלִיתָ מִן שְׂאוֹל נַפְשִׁי חַיִּיתֵנִי מִיּוֹרְדֵי [מִיּוֹרְדֵי קָרִי] בּוֹר.

חששו של המשורר להיחשב "עם יורדי בור" אם ה' לא יעזור לו, הופך להודאה לה' על שהציל אותו "מִיּוֹרְדֵי [מִיּוֹרְדֵי קָרִי] בּוֹר".³⁰

(*) (א) לְדוֹד אֵלֶיךָ ה' אֶקְרָא...	(ט) אֵלֶיךָ ה' אֶקְרָא וְאֵל אֲדֹנָי אֶתְחַנֵּן.
--------------------------------------	--

הביטוי "אֵלֶיךָ ה' אֶקְרָא" הוא פתיחתו ועניינו של מזמור כ"ח. במזמור ל', לעומת זאת, הוא מהווה ציטוט של דברי המשורר בשעת מצוקתו, כדי להראות את גודל ישועת ה'.

(ז) וּמִשִּׁירֵי אֱהוּדָנוּ.	(א) מְזֻמָּר שִׁיר... (ה) וְהוֹדוּ לְזִכֵּר קִדְשׁוֹ... (יג) לְעוֹלָם אֲוֹדְךָ.
------------------------------	---

הכרזת המשורר ערב כניסתו להיכל ה', "וּמִשִּׁירֵי אֱהוּדָנוּ", מתגשמת מיד לאחר צאתו מן הקודש. הוא פותח ב"מְזֻמָּר שִׁיר" על חנוכת המקדש, ומודה לה'.

ד.ב. מזמור כ"ז מול מזמור ל"א

המקבילות בין מזמורים אלו הן רבות ומרשימות מאוד, ואתייחס כאן רק לחלק מהן.³¹ כשם שבתחילת דרכו (כ"ז) תיאר המשורר את ביטחונו בה' יחד עם פחדיו, כך גם בזמן ההצלה הוא משלב את תיאור הפחדים והמצוקה שמהם הוא ניצל (ל"א).

כ"ז	ל"א
(*) (יד) קָנָה אֵל ה' חֲזַק וַיֵּאֱמַץ לְבָבְךָ וַקָּנָה אֵל ה'.	(כה) חֲזָקוּ וַיֵּאֱמַץ לְבַבְכֶם כָּל הַמִּיֻחָלִים לָהּ.

בהיותו בצרה מעודד המשורר את עצמו לקוות ולהתחזק בה'. כחלק מהודאתו לאחר שניצל הוא מזמין את שומעיו להתחזק אף הם בה'.³²

(*) (ה) כִּי יִצְפַּנְנִי בְּסֶכֶה בְּיוֹם רָעָה יִסְתַּרְנִי בְּסֶתֶר אֶהְלוּ בְּצוּר יְרוּמָמְנִי. (ח) לָךְ אָמַר לְבִי בְּקִשׁוֹ פָּנֵי אֵת פָּנֶיךָ ה' אֲבַקֵּשׁ.	(יז) הָאֵיִרָה פָּנֶיךָ עַל עֲבֹדְךָ הוֹשִׁיעֵנִי בְּחֶסֶדְךָ. (כא) תִּסְתַּרְנִי בְּסֶתֶר פָּנֶיךָ מִרְכָּסֵי אִישׁ תִּצְפֹּנֵם בְּסֶכֶה מְרִיב לְשָׁנוֹת.
---	---

30. ייתכן שניתן להסביר את הכתיב והקרי בפסוק זה לאור ההשוואה למזמור כ"ח.
 31. דוגמות נוספות של מקבילות בין שני הפרקים שלא הובאו בגוף הטקסט: שורש כש"ל (כ"ז, ב; ל"א, יא); המילה "חַיִּי" (כ"ז, א, ד; ל"א, יא, אך גם כ"ו, ט); שורש פח"ד (כ"ז, א; ל"א, יב).
 32. במקביל לשינוי מלשון יחיד בחלק הראשון (כ"ז) ללשון רבים בחלק השני (ל"א) – ראו גם "ה' עָזַי ומִגְנִי" (כ"ח, ז); "עֲזַרְנוּ וּמִגְנָנוּ הוּא" (ל"ג, כ), ועוד.

	(ט) אַל תִּסְתֵּר פָּנֶיךָ מִמֶּנִּי אֵל תֵּט בְּאֵף עֲבֹדָה.
--	---

במזמור כ"ז השורש סת"ר מופיע בשתי משמעויות הפוכות:
 א. הגנה ושמירה - מקום סתר - "יִסְתַּרְנִי בְּסֵתֶר אֶהְלוּ".
 ב. התעלמות וריחוק - הסתר פנים - "אַל תִּסְתֵּר פָּנֶיךָ מִמֶּנִּי".
 הניסוח "תִּסְתַּרְנִי בְּסֵתֶר פָּנֶיךָ" במזמור ל"א משלב את שני הניסוחים אך במשמעות חיובית: מקום הסתר הוא בקרבת ה' ממש ובפניו, ממש כבקשת המשורר במזמור כ"ז: "לָךְ אָמַר לְבִי בְּקִשׁוֹ פָּנֵי אֶת פָּנֶיךָ ה' אֲבַקֵּשׁ" (כ"ז, ח).
 המשורר מכנה את עצמו "עֲבֹדָה" בהקשר של הסתר פנים (כ"ז, ט), ומבקש באותו ניסוח את הארת פני ה' אליו: "הָאֵירָה פָּנֶיךָ עַל עֲבֹדָה" (ל"א, ז).

(א) לְדוֹד ה' אוֹרֵי וְיִשְׁעֵי מִמֵּי אֵירָא ה' מְעוֹז חַיִּי מִמֵּי אֶפְחָד. ³³	(ז) הָאֵירָה פָּנֶיךָ עַל עֲבֹדָה הוֹשִׁיעֵנִי בְּחֶסֶדְךָ.
(יא) הוֹרְנֵי ה' דָּרְכְךָ וְנִחַנִּי בְּאַרְח מִיִּשׁוֹר לְמַעַן שׁוֹרְרֵי.	(ד) ...וּלְמַעַן שְׂמֵךְ תִּנְחַנֵּי וּתְנַהַלְנִי.

ד.ג. מזמור כ"ו מול המזמורים ל"ב-ל"ג

באוסף המזמורים כ"ה-ל"ד מופיע שמו של דוד בכותרות כל המזמורים חוץ ממזמור ל"ג.³⁴ מסתבר שמזמור ל"ג קשור למזמור ל"ב הסמוך לו. להלן נראה שאכן קיים ביניהם גם קשר רעיוני, ומקבילות לשוניות בין המזמורים ל"ב-ל"ג מכוונות גם הן לכך.³⁵ מזמור כ"ו קשור בתוכנו למזמורים ל"ב-ל"ג, אך כמעט ואין מקבילות לשוניות ביניהם.³⁶

ה. סיפור היחידה על פי קריאה הקשרית

לאחר הכרת המבנה הכללי של היחידה, שבו מתואר המעבר מצרה לרווחה, נוכל להבין את הרצף הרעיוני של היחידה על ידי קריאה הקשרית של הפרקים והבנת המעברים ביניהם. לשם כך חשוב להכיר היטב את תוכנו ואת עולמו הייחודי של כל מזמור בפני

33. המושג "מעוז" שבפסוק זה מופיע גם במזמור ל"א, ג, ה: "היה לי לצור מעוז לבית מצודות להושיעני... כי אתה מעוזי", אך הוא מופיע גם במזמור כ"ח, ח: "ה' עז למו ומעוז ישועות משיחו הוא".

34. בשאר המזמורים בספר הראשון של תהילים (א'-מ"א) שמו של דוד מוזכר בכותרת חוץ ממזמורי הפתיחה א'-ב' ומזמור ל', אשר מחובר למזמור ט'. ראו בפירושם של הוספלד וצנגר (לעיל, הערה 2), ואכמ"ל.

35. ראו להלן בדיון על מזמור ל"ג.

36. רק המילה "מלאה" מופיעה בשני הפרקים: "אשר בידיהם זמה וימינם מלאה שׁוֹחַד" (כ"ו, י), "אהב צדקה ומשפט חסד ה' מלאה הארץ" (ל"ג, ה); זימה ושׁוֹחַד הוחלפו כביכול בצדקה, במשפט ובחסד.

עצמו; אך זו אינה מטרת מאמר זה, וכדי לא להאריך יתר על המידה, אסתפק בהסברים קצרים ומתמצתים לכל פרק, אשר תורמים לקריאה הרציפה של כל הפרקים כ'סיפור' אחד.³⁷ אציין את המעברים הענייניים מפרק לפרק בשילוב עם המקבילות הלשוניות,³⁸ כדי לספר את ה'סיפור' לאורך עשרת הפרקים. לקריאה ההקשרית יוקדם סיפור היחידה כולה.

ה.א. סיפור היחידה

המשורר עובר ביחידה תהליך ארוך מצרה לרווחה. תהליך זה אינו לינארי אלא רצוף עליות וירידות.

מזמור כ"ה פותח בתיאור מצוקתו של המשורר. הוא מודע לחטאיו, לפשעיו ולעוונותיו, אשר מונעים ממנו להתקרב לה'. הוא מבקש מה' שידריכו בדרך ה' מתוך תקווה להצלחה.

במזמור כ"ו מתחיל המשורר בתהליך התיקון. הוא מתאר את הליכתו בדרך ה', שבה ביקש ללכת במזמור הקודם. כחלק מהליכה זו מבקש המשורר להתקרב לה' במקדש ולברך אותו.

במזמור כ"ז קיימים רגשות מעורבים. בחלקו הראשון של המזמור יש למשורר תחושת ביטחון והצלחה בדרכו, אך בחלקו השני הוא מלא פחד ומצוקה. אמביוולנטיות זו במזמור משקפת את מצב המשורר באמצע התהליך. מחד גיסא, התהליך כבר החל ועל כן הוא בוטח בה'; אך מאידך גיסא, לאחר שמתפוגגת התלהבותו הראשונית מתחילת הדרך, הוא זוכר כי מצוקותיו עדיין קיימות. בסיום המזמור מנסה המשורר להתגבר על רגשות אלו ולשוב ולהתחזק באמונתו בה' (יג-יד).
כהמשך לכך פותח **מזמור כ"ח** בבקשה להתקרב לה', באמונה שמתוך קרבה זו תגיע ההצלה. בקשת המשורר נענית והוא זוכה לקרבת ה'.

מזמור כ"ט מתאר את התגלות ה' במקדשו למשורר ולעם ישראל. בהתגלות זו מופיע כוחו הרב של ה', המתבטא בשליטתו על הטבע ועל האנשים כולם. בצאתו של המשורר מהקודש **במזמור ל'**, הוא מרגיש מחוזק ומתוך כך הוא מודה לה'.

לאחר התחזקות ראשונית זו על המשורר להתמודד **במזמור ל"א** עם המציאות הקשה של צרותיו הרבות, אך הוא גם חש בהצלחתו ומודה לה' על כך.

37. נעזרתי במדרש תהילים ובפירושים רבים: הפירושים הקלסיים המובאים במקראות גדולות; **ספר תהלים עם פירוש רש"י הירש**, ירושלים תשנ"ה; ע' חכם, **פירוש דעת מקרא לספר תהלים**, ירושלים תשל"ט, ובפירושים לועזיים רבים (ראו לעיל, הערה 2); ראו הפניות נוספות להלן.
38. ראו גם בסיכום הגרפי בדף המקורות שבסוף המאמר ובמאמרים המצוינים לעיל, הערה 2.

במזמור ל"ב מתברר שהצלה זו אינה הצלה פיזית בלבד אלא אף סליחת עוונותיו של המשורר, שאותם הזכיר בהתחלה כגורם מונע ומעכב. בזכות התהליך הפנימי שעבר המשורר, ה' פונה אליו באופן ישיר, ובעקבות כך מזמין המשורר גם אחרים להצטרף אליו לתהליך זה.

בתחילה, **במזמור ל"ג**, הוא משתף צדיקים וישרים בתהילתו על השגחת ה' על העולם, ומרחיב את המעגל אל כל הארץ ואל כל יושבי תבל. לאחר מכן, **במזמור ל"ד**, הוא מבקש ללמד את האחרים יראת ה', כדי שיוכלו גם הם לחוות את התהליך שעבר הוא. הוא עושה זאת על ידי השוואת נקודת המוצא שלו בתחילת הדרך (כ"ה) למצבו לאחר ההצלה.

ה.ב. קריאה הקשרית

מזמור כ"ה: בקשה להצלה מהצרות ולהדרכת ה'³⁹

תוכן המזמור: המשורר נמצא במצוקה ובצרה והוא מודע לחטאיו, לפשעיו ולעוונותיו, אשר מונעים ממנו להתקרב לה'.⁴⁰ הוא מבקש מה' שידריכו בדרך ה' בתקווה להצלחה. מילה מנחה במזמור זה היא התקווה: "גם כל קוֹיך לא יבשו יבשו הבוגדים ריקם... אותך קוֹיִתִי כל היום... תם וישר יצרוני כי קוֹיִתִיך" (ג, ה, כא). במרכז המזמור עומדת הבקשה: "למען שמך ה' וסלחת לעוני כי רב הוא" (יא).⁴¹

הקשר המזמור: כיוון שמצבו של המשורר דומה למצבו של עם ישראל לאחר חטא העגל, שגם בעקבותיו היה הסתר פנים, נעזר המשורר בניסוחיו של משה בתפילתו לאחר חטא זה:⁴²

39. ראו: L. Ruppert, 'Psalm 25 und die Grenze kultorientierter Psalmenexegese', *ZAW* 84, 1972, pp. 576-582.

40. ראו להלן בדיון על מזמור ל"ב, שבו מתכפרים חטאיו, פשעיו ועוונותיו של המחבר. ראו גם ק"ל, ג-ד: "אם עונות תשמר יה אדני מי יעמד. כי עמך הסליחה למען תִּנְרָא".

41. הפסוקים א-ג, יט-כא הם המסגרת של המזמור: "אל אבושה אל יעלצו איבי לי... ראה אויבי כי רבו... אל אבוש כי חסיתי בך". בפסוקים ד-ז, טו-יח המשורר מתאר את חטאיו ומבקש הדרכה. במרכז המזמור בפסוק יא המשורר מבקש סליחה מה'. מאמר זה מתמקד בניחוח היחידה כ"ה-ל"ד, אך קיימות מקבילות לשוניות רבות גם בין מזמור כ"ה למזמורים הקודמים. ראו: רופרט (לעיל, הערה 39).

42. כבר המדרש מזהה בתפילת משה בשמות ל"ד את הבסיס שלפיו יש לסדר את התפילה שלאחר החטא כדי שה' יסלח: "ויעבר ה' על פניו ויקרא" (שמות ל"ד, ו-ז) – אמר רבי יוחנן: אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו, מלמד שנתעטף הקדוש ברוך הוא כשליח צבור והראה לו למשה סדר תפלה. אמר לו: כל זמן שישראל חוטאין – יעשו לפני כסדר הזה, ואני מוחל להם" (ראש השנה יז ע"ב; ובמקביל בסדר אליהו זוטא פירקא כג, מהד' איש שלום עמ' 42). ראו גם ירושלמי מכות פ"ב, לא ע"ד: "שאלו לחכמה: חוטא מהו עונשו? אמרו להם: 'חטאים תִּכְדֹּף רעה' (משלי י"ג,

תהילים כ"ה	שמות ל"ב-ל"ד
(ד) דְרִכֶּיךָ ה' הוֹדִיעֵנִי אֲרַחֲמֶיךָ לְמַדְנִי.	(ל"ג, יג) הוֹדִיעֵנִי נָא אֶת דְרִכֶּךָ...
(ו) זָכֹר רַחֲמֶיךָ ה' וְחַסְדֶיךָ כִּי מַעֲוָלָם הִמָּה.	(ל"ב, יג) זָכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בְּךָ... וְכָל הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֲתָנוּ לְזַרְעְכֶם וְנָחֳלוּ לָעָלָם.
(י) כָּל אֲרָחוֹת ה' חֶסֶד וְאֱמֶת לְנֹצְרֵי בְרִיתוֹ וְעֵדוּתָיו.	(ל"ד, ו) ה' ה' אֵל רַחוּם וְחַנוּן אֲרָף אַפָּיִם וְרַב חֶסֶד וְאֱמֶת. (שם, ז) נֹצֵר חֶסֶד לְאֱלֹפִים... (שם, י) וַיֹּאמֶר הֲנֵה אֲנֹכִי כֹרֵת בְּרִית... (שם כט) וּשְׁנֵי לַחֹת הָעֵדֻת בְּיַד מֹשֶׁה בְּרִדְתּוֹ מִן הָהָר... (שם, ט) וְסִלַּחַת לְעוֹנָיו וְלַחַטָּאתָנוּ וְנָחֳלָתָנוּ. (יא) וְסִלַּחַת לְעוֹנֵי כִּי רַב הוּא.

מאמר זה מתמקד ביחידה כ"ה-ל"ד, ולכן לא אתייחס כאן לקישורים ולרצף הרעיוני שבין פרק זה לפרקים שלפניו, אף שיש להשלים את הניתוח גם בהקשרים אלה.⁴³

מזמור כ"ו: בקשה לעזרת ה' בתחילת הדרך⁴⁴

תוכן המזמור: במזמור זה מתאר המשורר את הליכתו בדרך ה': "כי אני בתמי הלכתי... ואני בתמי אלך פדני וחנוני" (א, יא). בעקבות כך מבקש המשורר את קרבת ה' במקדשו (ו, ח). דברים אלו באים לידי ביטוי גם במקומו החברתי: הוא מתרחק מ"קהל מרעים" (ה), כדי להשיג את מטרתו בסוף המזמור: "במקהלים אברך ה' " (יב).

הקשר המזמור: הדרך שבה הולך המשורר במזמור זה היא זו שבה ביקש ללכת במזמור שלפניו.

(כא). שאלו לנבואה: חוטא מהו עונשו? אמרה להן: 'הנפש החטאת היא תמות' (יחזקאל י"ח, ד). שאלו לקודשא בריך הוא: חוטא מהו עונשו? אמר להן: יעשו תשובה ויתכפר לו; היינו דכתיב 'על כן יורה חטאים בדרך' (תהילים כ"ה, ח) – יורה לחטאים דרך לעשות תשובה".
43. ראו: T. Lescow, 'Textübergreifende Exegese: zur Lesung von Ps 24-26 auf redaktioneller Sinnesebene', *ZAW* 107 1, 1995, pp. 65-79.
44. ראו: מ' וייס, 'תהילים כו', **אמונות ודעות במזמורי תהילים**, ירושלים תשס"א, עמ' 54-60; N. Lohfink, 'Einige Beobachtungen zu Psalm 26', in: F.V. Reiterer (ed.), *Ein Gott – eine Offenbarung: Beiträge zur biblischen Exegese, Theologie und Spiritualität – Festschrift für Notker Fuglister OSB zum 60. Geburtstag*, Würzburg 1991, pp. 189-204; E. Zenger, '“Ich liebe den Ort, da deine Herrlichkeit wohnt” (Ps 26,8): tempeltheologische Semiotisierung des Alltags im Psalter', in: O. Keel and E. Zenger (eds.), *Gottesstadt und Gottesgarten – zu Geschichte und Theologie des Jerusalemer Tempels*, Freiburg i.Br. 2002, pp. 180-206.

כ"ו	כ"ה
(א) כִּי אֲנִי בְּתַמִּי הִלְכֹתִי... (ג) כִּי חֲסִדְךָ לִנְגֹד עֵינַי וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּאַמְתֶּךָ. (יא) וְאֲנִי בְּתַמִּי אֶלְדָּךְ... (יב) רִגְלֵי עֲמֻדָה בְּמִישׁוֹר בְּמַקְהֵלִים אֲבָרְךָ ה' 45.	(ה) הַדְרִיכֵנִי בְּאַמְתְּךָ וְלִמְדֵנִי... (ו) זְכֹר רַחֲמֶיךָ ה' וְחֲסִדֶיךָ... (ז) כָּל אַרְחוֹת ה' חֶסֶד וְאֱמֶת לְנֹצְרֵי בְרִיתוֹ וְעֲדֹתָיו. (ט) עֵינַי תִּמְיֵד אֶל ה' כִּי הוּא יוֹצֵא מִרְשֶׁת רִגְלֵי. (כא) תָּם וְיָשָׁר יִצְרוּנִי...

המקבילות הלשוניות משקפות את תחילת הליכתו של המשורר בדרך ה'. הביטויים המתארים את דרך ה' שבה הולך המשורר לקוחים מבקשתו להנחיה בדרך זו. כפועל יוצא של הליכתו בדרך ה', רגלו יוצאת מהרשת ונמצאת כעת במישור.

(ה) שְׁנֵאתֵי קֹהֵל מְרַעִים... (ט) אֶל תֶּאֱסֹף עִם חֲטָאִים נִפְשֵׁי... (ז) חֲטָאוֹת יַעֲוִי וּפְשָׁעֵי אֵל תִּזְכֹּר... (ח) יוֹרָה חֲטָאִים בְּדָרְךָ. (יט) רָאָה אוֹיְבֵי כִי רָבוּ וְשִׁנְאֵת קָמַס שְׁנֵאוֹנֵי.	(ה) שְׁנֵאתֵי קֹהֵל מְרַעִים... (ט) אֶל תֶּאֱסֹף עִם חֲטָאִים נִפְשֵׁי...
---	---

במזמור הקודם הזכרו חטאות המשורר והשנאה כלפיו, אך כעת המילים השליליות הללו מוסבות כלפי אויביו ומשמעות כביטוי לדבקותו של המשורר בדרך ה'.

(יא) וְאֲנִי בְּתַמִּי אֶלְךָ פְּדֵנִי וְחַנּוּנִי.	(טז) פְּנֵה אֵלַי וְחַנּוּנִי כִּי יָחִיד וְעֵנִי אָנִי. (כב) פְּדֵה אֱלֹהִים אֶת יִשְׂרָאֵל מִכָּל צָרוֹתָיו.
---	--

כיוון שהמשורר חש שהוא ניצל מצרותיו העכשוויות, בקשותיו הופכות לעתידיות – כפי שפדית וחננת אותי עד עתה, כך תעשה גם בהמשך כשאמשיך ללכת בדרכך.

מזמור כ"ז: ביטחון ופחד עם תקווה להתחזק בה⁴⁶

תוכן המזמור: במזמור קיימים רגשות מעורבים: המשורר מרגיש מצד אחד תחושת ביטחון והצלחה בדרכו (א-ו), אך מאידך גיסא הוא גם מלווה בפחדים (ז-יא). את הסתירה בין שני חלקי הפרק מבקש המשורר לפתור על ידי תקוותו ודברי העידוד לעצמו להתחזק באמונתו בה' (יג-יד).⁴⁷

הקשר המזמור: שני חלקיו של המזמור משתקפים גם בהקשרו. לאחר שהמשורר פתח בתיאור מצוקתו (כ"ה) ויצא כביכול לדרכו (כ"ו), מזמור כ"ז מתאר אמביוולנטיות מסוימת: מצד אחד, מזמור כ"ז חוזר על התכנים של מזמור כ"ה, כפי שעולה מהמקבילות הלשוניות והרעיוניות הבאות:

45. על כך מודה המשורר גם בהמשך היחידה: "ולא הסגרתני ביד אויב העמדת במרחב רגלִי" (ל"א, ט).
 46. ראו: מ' וייס, 'תהילים כז', **תרביץ** סד, תשנ"ה, עמ' 330-323 (= הנ"ל, **אמונות ודעות במזמורי תהילים**, לעיל, הערה 44, עמ' 61-70); מאמרי באתר www.tefilah.org על פרק כ"ז; א' סידלר, 'מזמור כז: ביטחון, חשש ותקווה', **בית מקרא** נו א, תשע"א, עמ' 100-125.
 47. כך מפרש וייס את מכלול הפרק במאמרו הנפלא (לעיל, הערה 46).

כ"ז	כ"ה
(יד) קִנְיָה אֵל ה' חֲזַק וְיִצְמַח לְבַדָּה וְקִנְיָה אֵל ה'.	(ג) גַּם כָּל קִנְיָה לֹא יִבְשׂוּ... (ה) כִּי אֶתְּהָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אוֹתָךְ קִנְיָתִי כָּל הַיּוֹם. (כא) תָּם וְיִשָּׁר יִצְרוּנִי כִּי קִנְיָתִי .
(יא) הוֹרְנִי ה' דְּרָכֶיךָ וְיַחְנֵנִי בְּאַרְחַ מִישׁוֹר לְמַעַן שׁוֹרְרִי.	(ד) דְּרָכֶיךָ ה' הוֹדִיעֵנִי אַרְחֻתֶיךָ לְמַדְנִי. (ח) טוֹב וְיִשָּׁר ה' עַל כֵּן יוֹרָה חֲטָאִים בְּדֶרֶךְ.
(ט) אֵל תִּטְשֵׁנִי וְאַל תַּעֲזֹבֵנִי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל.	(ה) כִּי אֶתְּהָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אוֹתָךְ קִנְיָתִי כָּל הַיּוֹם. (*)

מצד שני, המשורר ממשיך ומפתח את הרעיונות של המזמור הקודם, כפי שעולה מהמקבילות הבאות:

כ"ז	כ"ו
(י) כִּי אָבִי וְאִמִּי עֲזָבוּנִי וְה' יֹאסִפֵּנִי.	(ט) אֵל תִּאֶסֶף עִם חֲטָאִים נַפְשִׁי...
(א) ה' מְעוֹז חַיִּי מִמִּי אֶפְחָד. (ד) שְׁבִתִּי בְּבֵית ה' כָּל יְמֵי חַיִּי... (ג) לְרָאוֹת בְּטוֹב ה' בְּאַרְץ חַיִּים.	(שם) ...וְעַם אֲנֹשֵׁי דְמַיִם חַיִּי.
(ב) בְּקֶרֶב עָלִי מְרַעִים לְאָכַל אֶת בְּשָׂרִי צָרִי וְאִיבִי לִי הִמָּה כְּשֶׁלוֹ וְנִפְלוֹ.	(ה) שְׁנֵאתִי קֵהַל מְרַעִים וְעַם רְשָׁעִים לֹא אֲשׁוּב.

בקשתו של המשורר על דרך השלילה הופכת לבקשה חיובית – לא רק שהוא לא רוצה להיות חלק מהחטאים, הוא אף רוצה לחסות בצלו של ה'. מגמה חיובית זו היא המאפשרת לו להודות על כך שה' אכן הציל אותו מהמרעים שמהם רצה להתרחק.

(יא) הוֹרְנִי ה' דְּרָכֶיךָ וְיַחְנֵנִי בְּאַרְחַ מִישׁוֹר לְמַעַן שׁוֹרְרִי.	(יב) רְגְלֵי עֲמֹדָה בְּמִישׁוֹר בְּמִקְהָלִים אֶבְרָךְ ה'.
---	---

ביציאה לדרך אומר המשורר שרגלו עומדת במישור.⁴⁸ במזמור זה הוא מבקש להמשיך בדרך זו.

לעיתים המקבילות מתעתעות בנו. מקבילה למזמור כ"ו מבטאת את היותו של המזמור המשך למזמור כ"ה:

כ"ז	כ"ו
(ו) וְעֵתָה יְרוּם רֵאשִׁי עַל אִיבֵי סִבִּיבוֹתֵי וְאַזְבַּחָהּ בְּאֶהְלוֹ זְבַחֵי תְרוּעָה אֲשִׁירָה וְאַזְמִנָּה לָהּ.	(ו) אֲרַחֵץ בְּנִקְיוֹן כְּפִי וְאַסְבְּבָה אֶת מִזְבַּחֶךָ ה'.

בקשת המשורר לסובב את מזבח ה' מלווה לפי שעה בעובדה שאיביו סובבים אותו.

לפי המקבילות עם מזמורים כ"ה-כ"ו עולה אפוא שהמשורר אכן יצא לדרכו, אך הוא טרם הגיע לסופה. המשורר יצא לדרכו באופטימיות ובהתרוממות רוח, אך בדרך עצמה לא תמיד נשאר אתו רוח זו.

48. זאת לאחר שרגלו הייתה טמונה קודם ברשת (כ"ה, טו), ראו לעיל.

מזמור כ"ח: זעקה אל ה' ממצוקה עם הודאה על הצלה⁴⁹

תוכן המזמור: במזמור זה המשורר מצד אחד קורא אל ה' ממצוקתו (א-ה), אך בהמשך הוא כבר מרגיש בקרבת ה', ולכן הוא מודה לה' על ששמע את תפילתו, והוא מתכוון כביכול להתגלות ה' ממקדשו. בשלב זה הוא משתף בבקשתו את כלל ישראל (ו-ט).

הקשר המזמור: מזמור זה הוא המשך של קודמו, וגם בו משמשים יחד הרע והטוב. בשונה ממזמור כ"ז, במזמור זה המשורר לא חש בשני רגשות סותרים בו זמנית, אלא הוא מרגיש כיצד הרע הופך לטוב על ידי התקרבותו לה'.

כ"ח	כ"ז
(א) אֱלֹהֵי ה' אֶקְרָא צוֹרֵי אֵל תַּחֲרֹשׁ מִמֶּנִּי... (ב) שְׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנֵי בְּשׁוּעֵי אֱלֹהֵי... (ו) בְּרוּךְ ה' כִּי שָׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנֵי.	(ז) שְׁמַע ה' קוֹלִי אֶקְרָא וְחַנּוּנֵי וְעֲנֵנִי.

בקשת המשורר במזמור הקודם טרם נענתה בתחילת מזמור זה, אך לאחר מכן ה' שומע לתפילתו.

(ח) וּמַעֲזוֹ יִשׁוּעוֹת מְשִׁיחוֹ הוּא.	(א) ה' מַעֲזוֹ חַיִּי...
(ז) בּוֹ בָטַח לְבִי וְנִעְזַרְתִּי וַיַּעֲלֵז לְבִי... ⁵⁰	(ג) לֹא יִירָא לְבִי... (ח) לֶךָ אִמְרָ לְבִי בְקִשׁוֹ פָּנָי...
(ז) בּוֹ בָטַח לְבִי...	(ג) בְּזֹאת אֲנִי בּוֹטָח.
(ג) וְרַעָה בְלִבָּבָם.	(ה) כִּי יִצְפְּנֵנִי בְסֹכְהָ בַיּוֹם רָעָה...
(א) צוֹרֵי אֵל תַּחֲרֹשׁ מִמֶּנִּי...	(ה) בְּצוֹר יְרוּמִמֶּנִּי.
(ז) בּוֹ בָטַח לְבִי וְנִעְזַרְתִּי...	(ט) עֲזַרְתִּי הָיִיתָ...

מזמור כ"ט: התגלות מלכות ה' ועזרתו לעם ישראל⁵¹

תוכן המזמור: על ייחודו של המזמור ועל מעמדו המרכזי בכל היחידה ראו לעיל, פרק ב, עמ' 14.

הקשר המזמור: התקרבותו של המשורר לה', שתוארה במזמור הקודם, מגיעה לשיאה בהתגלותו של ה', אשר מאפשרת לו לראות את הנהגת ה' בעולם באופן ברור יותר:

49. ראו: P. Auffret, 'Il jubile, mon coeur – étude structurale du Psaume 28', *Estudios Bíblicos* 46 2, 1988, pp. 187-215.

50. המילה "לבי" מופיעה ביחידה רק בשני מזמורים אלה, בכל מזמור פעמיים.

51. ראו: E. Zenger, 'Theophanien des Königsgottes JHWH – Transformationen von Psalm 29', in den Teilkompositionen Ps 28-30 und Ps 93-100' עמ' 442-407.

ל'	כ"ט	כ"ח
(ח) לְהַרְרִי עַז... עַז	(א) הָבוּ לְה' כְּבוֹד וְעַז... (יא) ה' עַז לְעַמּוֹ יִתֶּן...	(ז) ה' עַזִּי וּמִגִּנִּי... (ח) ה' עַז לְמוֹ... ⁵²

המשורר פונה אל ה' כמקור עוזו (כ"ח, ז, ח), ומתוך כך הוא קורא להבאת כבוד ועוז לה' (כ"ט, א). בעקבות כך גם עם ישראל כולו מקבל עוז מה' (כ"ט, יא), ולכן גם המשורר באופן אישי חש עוז (ל', ח).

(ט) הוֹשִׁיעָה אֶת עַמְּךָ וּבָרֵךְ אֶת נַחְלָתְךָ... בְּשָׁלוֹם.	(יא) ה' עַז לְעַמּוֹ יִתֶּן ה' יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בְּשָׁלוֹם.
--	---

בקשתו של המשורר הופכת לאמירה. מעתה הוא בטוח שה' יברך את עמו.

מזמור ל': שיר תודה על הצלה ממוות⁵³

תוכן המזמור: המשורר מודה לה' על הצלתו ממוות, מפחד האויבים וממחלה קשה. הוא מזמין את החסידים להודות אתו לה', ומלא שמחה לקראת העתיד מתוך תחושת הודאה עמוקה לה'.⁵⁴

הקשר המזמור: בצאת המשורר מהמפגש עם ה' בהיכלו, שבו מתגלה ה' לעולם כולו ולישראל כמלכו של עולם (כ"ט), הוא מרגיש מחוזק ומתפתחת אצלו שמחה באופן הדרגתי, כשחוויות צרותיו (כ"ה-כ"ח) נהפכות לו לתחושת הצלה (ל'-ל"ד), כפי שתואר לעיל בפרק ג. מעתה יכול המשורר להודות, אף שטרם נושע מכל צרותיו.

ל'	כ"ז	כ"ה
(ב) אֲרוּמֵךְ ה' כִּי דָלִיתָנִי וְלֹא שִׁמַּחְתָּ אֹיְבֵי לִי.	(ב) בְּקֶרֶב עָלִי מְרַעִים לְאָכַל אֶת בְּשָׂרִי צָרִי וְאֹיְבֵי לִי הִמָּה כְּשֶׁלּוֹ וְנָפְלוּ.	(ב) אֵלֶּהִי בֶן בְּטַחְתִּי אֵל אֲבוֹשָׁה אֵל יַעֲלֹצוּ אֹיְבֵי לִי. ⁵⁵ (*)

52. מסתבר שהניסוח הפיוטי "ה' עַז לְמוֹ" רומז לנאמר במזמור כ"ט: "ה' עַז לְעַמּוֹ יִתֶּן".

53. ראו: א' סמט, **עיונים במזמורי תהילים**, תל אביב תשע"ב, עמ' 112-83; E. Zenger, 'Mit Gott ums Leben kämpfen: zur Funktion der Todesbilder in den Psalmen', *Jahrbuch für Biblische Theologie* 19, 2004, pp. 63-78; J. Schreiner, 'Aus schwerer Krankheit errettet: Auslegung von Psalm 30', *Bibel und Leben* 10, 1969, pp. 164-175; P.J. Botha, 'Freedom to roam in a wide open space: Psalm 31 read in conjunction with the history of David in the Books of Samuel and the Psalms', in: W. Dietrich (ed.), *Seitenblicke*, Fribourg 2011, pp. 424-442; P. Auffret, 'Que se rassure votre coeur! Étude structurelle du Psaume 31', *Studi Epigrafici e Linguistici sul Vicino Oriente Antico* 19, 2002, pp. 59-76.

54. 'מושב בו בחיים' של מזמור ל' יכול להיות בתקופות שונות: בעזרא ו', טז-יז מתוארת "חַנְכַּת בית אלהא" של בני הגולה; המזמור נבחר להיאמר בזמן הבאת הביכורים למקדש (משנה ביכורים פ"ג מ"ד; תוספתא ביכורים פ"ב ה"י, מהד' ליברמן עמ' 292) וגם כשיר של יום' לימי חנוכה (סופרים פי"ח ה"ג, מהד' היגר עמ' 313).

55. "אויבי לִי" מופיע רק במקומות הנ"ל; במזמור ע"א, ו מופיע "אויבי לִי" בכתיב מלא.

בקשת העזרה (כ"ה) נענתה (כ"ז), אך רק כאן המשורר מודה לה' על כך.

כ"ט	ל'
(ח) קול ה' יחיל מדבר יחיל ה' מדבר קדש. (ט) קול ה' יחולל אילות ויחשף יערות ובהיכלו פלו אמר כבוד.	(יב) הפכת מספדי למחול לי פתחת שקי ותאזרני שמחה. (יג) למען זמרך כבוד ולא ידם ה' אלהי לעולם אודך.

התגלות ה' בעולם משפיעה באופן ישיר על התנהגות המשורר.⁵⁶

מזמור ל"א: בקשת המשורר והודאתו על הצלתו והזמנת החסידים לשמוח אִתּוֹ

תוכן המזמור: במזמור זה מופיעות יחדיו בקשה ופחד עם הודאה ושמחה לאחר ההצלה. המקבילות הרבות לפסוקים אחרים בתהילים ובספרים אחרים⁵⁷ מלמדות, שהמשורר מודע לכך שמצוקתו והצלתו על ידי ה' מצטרפות לסיפורים נוספים בהיסטוריה.

הקשר המזמור: אף שהמשורר התחזק ממפגשו עם ה' (ל'), הוא ממשיך לתאר את צרותיו ולהתפלל על הצלתו.⁵⁸ ביטויים ששימשו להודיה (ל'), משמשים כעת לתיאור הצרות וההצלה (ל"א).

ל'	ל"א
(ד) ה' העלית מן שאול נפשי חיייתי מיורדי [מירדי קרי] בור. (יג) למען זמרך כבוד ולא ידם...	(יח) ה' אל אבושה כי קראתיך יבשו רשעים ידמו לשאול.
(ה) זמרו לה' חסידיו והודו לזכר קדשו.	(כד) אהבו את ה' כל חסידיו אמונים נצר ה' ומשלים על יתר עשה גאון.
(ח) ה' ברצונה העמדתה להררי עז הסתררת פניך הייתי נבהל.	(ט) ולא הסגרתני ביד אויב העמדת במרחב רגלי.
(ז) ואני אמרתי בשלוי בל אמוט לעולם. (*)	(כג) ואני אמרתי בחפזי נגרזתי מנגד עיניך אכן שמעת קול תחנוני בשועי אליך.

גם כשמצבו היה טוב (ל') וגם כשהיה בצרה (ל"א) חשב המשורר שמצבו לא ישתנה. אך לא כך קרה – הוא נכנס לצרה לאחר מצבו הטוב, וה' שמע לתפילותיו כשהיה בצרה.

56. נראה ש"יחיל" ו"יחולל" הם מלשון מחול. ראו לפני כן: "וירקידם כמו עגל לבנון ושריץ כמו בן ראמים". ראו דעת מקרא על אתר (לעיל, הערה 37) שפירש באופן דומה.

57. ב ≈ ז, ב; ב ≈ כ"ה, ב; כ; ב-ד ≈ ע"א, א-ג; ג ≈ ק"ב, ג; ד ≈ כ"ג, ג-ב; י ≈ ו, ח; יד ≈ ירמיהו כ', י; כא ≈ כ"ז, ה; כג ≈ יונה ב', ה; כה ≈ כ"ז, יד. ציטוט של פסוקים רבים ממקורות שונים דומה לתפילת "מי שענה ל... הוא יעננו".

58. מעבר זה דומה למעבר בין מזמור כ"ו למזמור כ"ז.

בשונה ממזמור כ"ח, שבו נזקק המשורר להמשיך להתפלל אף לאחר שה' שמע את קולו, שכן עדיין לא ניצל מכל צרותיו, במזמור זה הצלת המשורר הושלמה, והוא קורא לחסידי ה' לשבח אותו:

ל"א	כ"ח
(כב) בְּרוּךְ ה' כִּי הִפְלִיא חֲסֵדוֹ לִי... (כג) אֲכֵן שָׁמַעַתְּ קוֹל תַּחֲנוּנֵי בְּשׁוּעֵי אֱלֹהֶיךָ. (כד) אֶהְבֹּ אֶת ה' כָּל חֲסִידָיו אֲמוּנִים נֶצֶר ה' וּמְשַׁלֵּם עַל יָתֵר עֲשֵׂה גְאוּהָ. (כה) חֲזַקוּ וַיֵּאמֶץ לְבַבְכֶם כָּל הַמִּיחַלְלִים לָה'.	(*) (ב) שָׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנֵי בְּשׁוּעֵי אֱלֹהֶיךָ... (ו) בְּרוּךְ ה' כִּי שָׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנָי. (ט) הוֹשִׁיעָה אֶת עַמְּךָ וּבְרַךְ אֶת נַחֲלֶתְךָ וַיִּרְעַם וַיִּשְׁאֵם עַד הָעוֹלָם.

מזמור ל"ב: כפרת ה' על חטאי המשורר, התגלות ה' אליו ושמחת המשורר⁵⁹

תוכן המזמור: המשורר זוכה לכפרת ה' על חטאיו, על פשעיו ועל עוונותיו, והוא מרגיש אושר, כי תפילותיו נענו. ה' שומר עליו ופונה אליו בדיבור ישיר, ולכן המשורר מזמין צדיקים אחרים לשמוח אתו.

הקשר המזמור:

ל"ב	כ"ה
(א) אֲשֶׁרִי נְשׁוּי פֶשַׁע כְּסוּי חֲטָאָה. (ב) אֲשֶׁרִי אָדָם לֹא יַחֲשֵׁב ה' לִּי עוֹן וְאֵין בְּרוּחוֹ רַמְיָהּ. (ה) חֲטָאתִי אוֹדִיעָה וְעוֹנֵי לֹא כִסִּיתִי אֲמַרְתִּי אוֹדָה עָלַי פֶשַׁעִי לָה' וְאַתָּה נְשֵׂאת עוֹן חֲטָאתִי סְלָה.	(ז) חֲטָאוֹת נְעוּרַי וּפְשָׁעֵי אֵל תִּזְכֹּר כְּחֲסִידְךָ זָכַר לִי אֶתָּה... (ח) טוֹב וַיִּשָּׁר ה' עַל בֵּן יוֹרָה חֲטָאִים בְּדָרְךָ. (יא) לְמַעַן שָׁמְךָ ה' וְסָלַחְתָּ לְעוֹנֵי כִּי רַב הוּא.

מצוקת המשורר מתוך חטאיו, פשעיו ועוונותיו (כ"ה)⁶⁰ הופכת לרווחה ולתחושת אושר אחרי שה' סולח לו (ל"ב).⁶¹

ל"א	ל"ב
(כד) אֶהְבֹּ אֶת ה' כָּל חֲסִידָיו... ⁶²	(ו) עַל זֹאת יִתְפַּלֵּל כָּל חֲסִיד אֱלֹהֶיךָ לְעַת מְצֵא...

59. P. Auffret, 'Et toi, "tu as enlevé la faute de mon péché": nouvelle étude structurelle du Psaume 32', *Journal of the Ancient Near Eastern Society* 32, 2011, pp. 1-9; Idem, 'De cris joyeux de liberation tu m'entoures: étude structurelle du Psaume 32', *Rivista Biblica* 48 3, 2000, pp. 257-280; Idem, 'Essai sur la structure littéraire du Psaume XXXII', *VT* 38 3, 1988, pp. 257-285.

60. על השילוב של שלושת המושגים האלה ראו: שמות ל"ד, ז; ויקרא ט"ז, כא; ירמיהו ל"ג, ח; יחזקאל כ"א, כט; תהילים נ"א, ב-ה; איוב י"ג, כג; דניאל ט', כד.

61. המשורר מיטהר כבר במזמור ל"ב מחטאיו, מפשעיו ומעוונותיו (המוזכרים במזמור כ"ה), לקראת מזמור ל"ד, שבו המשורר ילמד את הבנים "סור מרע ועשה טוב" (טו). רק לאחר סיום ההיטהרות שלו, כאשר אין זכר לחטאיו, הוא יכול ללמד יראת ה' לאחרים.

62. בהקבלה זו נוצר רצף ממזמור ל', ה: "זמרו לה' חסידיו והודו לזכר קדשו".

אמירתו של המשורר לכל חסידי ה' שה' שומר עליהם מתפרטת בתיאור תפילתו של כל חסיד על פי ניסיונו האישי של המשורר, אשר זכה להיטהר מחטאיו מלפני ה'.

(יא) כִּי כָלוּ בִּגְדֵי חַיִּי וְשָׁנוּתִי בְּאַנְחָה כָּשָׁל בְּעוֹנֵי כַחַי וְעַצְמִי עָשָׂו.	(ג) כִּי הִחַרְשְׁתִּי בְּלוּ עַצְמִי בְּשִׂאֲגָתִי כָּל הַיּוֹם.
(ב) בְּצִדְקָתְךָ פְּלִטְנִי. (ח) יָדַעַתְּ בְּצָרוֹת נַפְשִׁי. (י) חֲנִנִי ה' כִּי צָר לִי... (יב) מִכָּל צָרֵי הַיְיָתִי חָרְפָה... (יד) כִּי שְׁמַעְתִּי דְבַת רַבִּים מְגוֹר מְסָבִיב... (כא) תִּסְתִּירֵם בְּסֵתֶר פְּנִיךָ... (כב) בְּרוּךְ ה' כִּי הִפְלִיא חֶסְדּוֹ לִי בְּעִיר מְצוֹר. (כד) אֲמוּנִים נָצַר ה'...	(ז) אֲתָה סֵתֶר לִי מִצָּר תִּצְרֵנִי רַנִּי פִּלַּט תִּסּוּבְּנִי סָלָה.

תיאור ההווה הטוב מהווה השלמה של הבקשות בעבר. תפילת המשורר (ל"ב) נעזרת בחמישה ניסוחים מקבילים של הבקשות הקודמות (ל"א), כולל לשון נופל על לשון ("צַר... צָרֵי... מְצוֹר... נָצַר"; "מִצָּר תִּצְרֵנִי").

מועטים הפסוקים בספר תהילים שבהם מצוטטים דברי ה' כתגובה לתפילת המשורר.⁶³ פסוק ח במזמור זה מתאר את הבטחת ה' למשורר להורות אותו בדרך נכונה ולשים עליו עין לשמירתו בעתיד. דברי ה' חשובים ביותר למשורר, שבפרקים קודמים של היחידה חש שה' מסתיר את פניו ממנו וביקש את הדרכתו. בדיקה מדוקדקת של דברי ה' מראה, שכמעט כל המילים בפסוק מופיעות במקומות אחרים ביחידה (ראו להלן בטבלה). בכך נותנים דברי ה' מענה יסודי ומקיף לסבלו האישי של המשורר לאורך כל היחידה (כ"ה-ל"ד), והמשורר אכן מודה לה': "ידעת בצרות נפשי" (ל"א, ח). דברי המשורר המופיעים בפרקים הבאים שואבים את כוחם מדברי ה' אלו.

דברי ה' למשורר (ל"ב, ח) בהקשר הרחב של היחידה כ"ה-ל"ד

ל"ד	ל"ג	ל"ב - (א) מִשְׁכִּיל ⁶⁴ (ח) אֲשַׁכִּילָה	ל"א	כ"ז	כ"ו	כ"ה
		(ח) וְאֹרֶךְ בְּדַרְךָ		(יא) הַזֵּרְנִי ה' דְּרָכְךָ...		(ח) יוֹרָה חֲטָאִים בְּדַרְךָ. (יב) יוֹרְנוּ בְּדַרְךָ יְבַחֵר.

63. לדוגמות נוספות לדברי ה' בספר תהילים ראו: י"ב, ו; מ"ו, יא; ע"ה, ג; צ"א, יד-טז.
64. ראו בפירושי אבן עזרא ורש"ר הירש על אתר. ראו דוגמה דומה גם בפרק נ"ג, א, ג. ייתכן שהתוספת "משכיל" בכותרת מלמדת, שהמזמור מבקש ללמד מוסר השכל מהסיפור של כל היחידה, והדבר דורש עיון בשאר המקומות שבהן מופיעה מילה זו.

(א) וַיִּגְרֹשׁהוּ וַיֵּלֶךְ... (יב) לָכוּ בָּנִים...		(ח) זֹאת תִּלְדוּ			(ג) וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּאֶמְתָּךְ... (יא) וְאָנֹכִי בְּתַמִּי אֵלֶיךָ...	
	(י) ה' הפיר עַצַּת גּוֹיִם... (יא) עַצַּת ה' לְעוֹלָם תַּעֲמֹד.	(ח) אֵינְעָה				
(טז) עֵינֵי ה' אֶל צְדִיקִים.	(יח) הִנֵּה עֵינֵי ה' אֶל יִרְאִיו.	(ח) עֲלִידָה עֵינֵי.	(י) עֲשֵׂשָׁה בְּכַעַס עֵינָי... (כג) נִגְרַזְתִּי מִנִּגְדַּי עֵינֵיךָ...		(ג) כִּי חִסְדְּךָ לִנְגֹד עֵינָי.	(טו) עֵינֵי תָמִיד אֶל ה'.

מזמור ל"ג: שיר הודאה לה' על בריאת העולם והנהגתו בחסד⁶⁵

תוכן המזמור: המשורר מזמין את הצדיקים ואת הישרים להצטרף אליו לשיר לה' "שיר חדש" (א-ג), דהיינו גם לאומות העולם.⁶⁶ לאחר תיאור מפורט של השגחת ה' כבורא עולם וכמנהיגו (ד-ט), המשורר מבקש להצטרף לצדיקים ולהיות כפוף להשגחה זו (כ-כב).⁶⁷

הקשר המזמור: במזמור זה חסרה הכותרת "לדוד" המופיעה בכל המזמורים האחרים של היחידה. מסתבר שמזמור זה הוא מעין נספח של הרחבה רעיונית למזמור ל"ב:

65. P. Auffret, 'Rendez grace a YHWH avec le harpe – étude structurelle du psaume', in: *Estudios Biblicos* 67 1, 2009, pp. 85-100; E. Zenger, '“Es sei deine Liebe, JHWH, über uns!” – Beobachtungen zu Aufbau und Theologie von Pslam 33', in: R. Achenbach and M. Arnoth (eds.), "Gerechtigkeit und Recht zu üben" (Gen 18, 19) – Studien zur altorientalischen und biblischen Rechtsgeschichte, zur Religionsgeschichte Israels und zur Religionssoziologie – FS für Eckart Otto zum 65. Geburtstag, Wiesbaden 2009, pp. 350-361; N. Lohfink, 'Die Bundesformel in Psalm 33', in: N. Lohfink and E. Zenger (eds.), *Der Gott Israels und die Völker – Untersuchungen zum Jesajabuch und zu den Psalmen*, Stuttgart 1994, pp. 84-116.

66. הביטוי "שיר חדש" מרחיב את מעגל המשוררים לעומת תחילת היחידה שבה השיר הוא של המשורר בלבד: "אשירה ואזמרה לה'" (כ"ז, ו); "ומשירי אהודנו" (כ"ח, ז). גם בשאר הופעות הביטוי בתנ"ך ניתן לזהות הרחבת מעגלים דומה (ישעיהו מ"ב, י; תהילים מ', ד; צ"ו, א; צ"ח, א-ג; קמ"ד, ט; קמ"ט, א).

67. חלוקת המזמור נתמכת בשינוי מגוף שני בהזמנת הצדיקים (א-ג), לגוף שלישי בשבח על ה' (ד-ט) ולגוף ראשון בסוף הפרק (כ-כב).

ל"ב	ל"ג
(יא) שְׁמַחוּ בַּה' וְגִילוּ צְדִיקִים וְהַרְנִינוּ כָּל יִשְׂרָאֵל.	(א) נָנְנוּ צְדִיקִים בַּה' לְיִשְׂרָאֵל נְאוּהָ תְהַלְהֵה. (כא) כִּי בּוֹ יִשְׂמַח לְבָנוּ כִּי בְשֵׁם קְדֹשׁוֹ בְּטַחְנוּ.

מסגרתו של מזמור ל"ג כוללת מושגים רבים המופיעים בחתימת מזמור ל"ב. דבר זה יוצר רצף בין המזמורים ורומז לכך שמזמור ל"ג הוא כעין פירוט של סוף מזמור ל"ב.

במזמור זה מתרחבים הרעיונות שבמזמור ל"ב מהאדם הפרטי אל "כל הארץ... כל ישרי תבל... כל בני האדם"⁶⁸:

ל"ב	ל"ג
(ב) אֲשֶׁרִי אָדָם לֹא יַחְשֹׁב ה' לֹא עֶזְרָה וְאֵין בְּרוּחוֹ רִמְיָהּ.	(י) ה' הִפִּיר עֲצַת גּוֹיִם הִנִּיא מַחְשְׁבוֹת עַמִּים. (יא) עֲצַת ה' לְעוֹלָם תִּעְמַד מַחְשְׁבוֹת לְבוֹ לְדֹר וָדֹר.

התייחסותו של ה' למעשי בני האדם משנה את ההתייחסות הפשוטה אליהם הן ביחס לאדם הפרטי והן ביחס לעמים. עוונות של האדם נסלח ומחשבות העמים מופרות.

(א) אֲשֶׁרִי נְשׂוּי פִּשְׁעַי כְּסוּי חֲטָאָהּ.	(יב) אֲשֶׁרִי הִגּוּי אֲשֶׁר ה' אֶלְהֵי הָעָם בָּחַר לְנַחֲלָהּ.
(ב) אֲשֶׁרִי אָדָם לֹא יַחְשֹׁב ה' לֹא עֶזְרָה...	(יג) לֹא. (יג) מְשֻׁמִּים הַבֵּית ה' רָאָה אֶת כָּל בְּנֵי הָאָדָם.

שבח האדם הפרטי (ל"ב) מתרחב לשבח עם ישראל כחלק מכל בני האדם (ל"ג).⁶⁹

(ח) אֲשַׁכֵּילֶךָ וְאוֹרְךָ בְּדָרְךָ זֶה תִּלְךָ אֵינְעָה עֲלֶיךָ עֵינַי. ⁷⁰	(י) ה' הִפִּיר עֲצַת גּוֹיִם הִנִּיא מַחְשְׁבוֹת עַמִּים. (יא) עֲצַת ה' לְעוֹלָם תִּעְמַד מַחְשְׁבוֹת לְבוֹ לְדֹר וָדֹר. (יח) הִנֵּה עֵין ה' אֶל יִרְאִיו לְמִיחָלִים לְחַסְדּוֹ.
--	---

המזמור סוגר מעגל שנפתח במזמור ל"א, שבו עודד המשורר את המיחלים לה', שאף שהמצב נראה גרוע, ה' ישמור עליהם. אמירה זו של המשורר אכן מתגשמת בהמשך:

ל"א	ל"ג
(כה) חֲזַקוּ וַיֵּאמְרוּ לְבַבְכֶם כָּל הַמִּיחָלִים לַה'.	(יח) הִנֵּה עֵין ה' אֶל יִרְאִיו לְמִיחָלִים לְחַסְדּוֹ. ⁷¹

68. במאמר על רצף המזמורים כ"ה-ל"ד, החוקרים הגרמנים הוספלד וצנגר (לעיל, הערה 2) מבקשים להדגיש, שעל פי מבנה היחידה "כל ישרי תבל" יכולים עקרונית להצטרף כצדיקים וישרי לב לתהילת ה', אך עליהם לסלול לעצמם את הדרך ולהוכיח שהם ראויים לכך. בעקבות כך חסרה במזמור זה הכותרת, כי הוא נחשב כהמשך וכהרחבה של המזמור הקודם.

69. יש כאן רצף של שלושה מזמורים: במזמור ל"ב מזהה המשורר את עצמו כאחד היראים הנזכרים במזמור ל"א: "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך פעלת לחסים בך נגד בני אדם" (ל"א, כ). במזמור ל"ג מתרחב המעגל לכל בני האדם.

70. ראו דברינו על המזמור הקודם.

71. המילה "מיחלים" מופיעה רק בשני פסוקים אלה בתהילים, וכן במזמור קמ"ז, יא, אשר מושפע מתהילים ל"ג, יח: "רוצה ה' את יראיו את המיחלים לחסדו".

מזמור ל"ד: סיפור הצלתו של המשורר והדרכתו את יראי ה' בדרכו⁷²

תוכן המזמור: המשורר מודה לה' על הצלתו (ב-יא) ומעודד את היראים ללמוד ממנו (יב-כב). הוא משתמש בניסיון שלו כדי לעודד גם אחרים לפעול בדרכו: **"דרשתי את ה' וענני"** (ה) – **"ודרשי ה' לא יחסרו כל טוב"** (יא).

המשורר מבקש לעסוק בתיקון העולם על פי העיקרון: "סור מרע ועשה טוב" (טו) על ידי הסרת הרע מחד גיסא (יד, יז, כ, כב), וחיזוק הטוב מאידך גיסא (ט, יא, יג, טו). הוראת יראת ה' עם ערכים נוספים על פי ניסיונו של המשורר תגשים את המטרה הזו. מסר אמוני זה עולה גם מכותרת המזמור: "לדוד בשנותו את טעמו לפני אבימלך ויגרשוהו וילך". בזמן שהיית דוד אצל אכיש בברחו מפני שאול (שמ"א כ"א), הוא היה בסכנה גדולה ועבר חוויה משפילה ביותר. ציון ביוגרפי זה לכאורה אינו מתאים כלל וכלל לתוכן המזמור, שבו משדר המשורר ביטחון ושמחה של הצלה. מסתבר שהכותרת באה ללמד מסר גדול באמונה: גם כשהאדם נתון בצרה גדולה אל לו לחדול מביטחונו בה' שיציל אותו בעתיד. המשורר משתמש בביטויים המתארים את התבזותו של דוד כדי שיינצל, אך מתאר דווקא בהם את הודאתו לה':⁷³

ש"מ"א	ל"ד
(כ"א, יג) וישם דוד את הדברים האלה בלבבו וירא מאד מפני אכיש מלך גת. (יד) וישנו את טעמו בעיניהם ויתהלל בקדם ויתו [ויתיו קרי] על דלתות השער ויורד הירו אל זקנו. (כ"ב, א) וילך דוד משם...	(א) לדוד בשנותו את טעמו לפני אבימלך ויגרשוהו וילך. (ג) בה' תתהלל נפשי ישמעו ענוים וישמחו. (ט) טעמו וראו כי טוב ה' אשרי הגבר יחסה בו.

בכך נלמד מהרקע הביוגרפי של המזמור בספר שמואל את אותו המסר שעולה גם מהשוואת מזמור ל"ד למזמור כ"ה.

72. ראו דיונו לעיל על השוואת המזמורים כ"ה-ל"ד (עמ' 10 ואילך). ראו גם: 'בזק, עיצובו האמנותי ופשרו של תהלים ל"ד', סיני פט ג-ד, תשמ"א, עמ' 97-114; פרידמן (לעיל, הערה 6); S. Leeman, 'The Atbash-acrostic', *Jewish Bible Quarterly* 24 1, 1996, pp. 43-45; V.A. Hurowitz, 'Additional elements of alphabetical thinking in Psalm XXXIV', *VT* 52 3, 2002, pp. 326-333; P. Auffret, 'Yhwh entendant – étude structurelle du Psaume 34', *ZAW* 116 3, 2004, pp. 348-363.

73. ברוח זו פירש המחבר את חובת הברכה על הרעה כשם שמברכים על הטובה: "חייב אדם לברך על הרעה בדעת שלמה ובנפש חפצה, כדרך שמברך בשמחה על הטובה, כי הרעה לעובדי השם היא שמחתם וטובתם, כיון שמקבל מאהבה מה שגזר עליו השם, נמצא שבקבלת רעה זו הוא עובד את השם, שהיא שמחה לו" (שולחן ערוך, אורח חיים, סימן רכב, סעיף ג).

הקשר המזמור: כפי שהוכח לעיל,⁷⁴ פרקים כ"ה ול"ד הם 'מזמורים תאומים': בשעה שבמזמור כ"ה מביע המשורר את מצוקתו ומבקש את עזרת ה', הרי מזמור ל"ד הוא שיר הלל והודאה באותם ניסוחים. המשורר הצליח – לאורך תהליך ארוך – להפוך כביכול את מצוקתו להלל והודאה לה'. מעבר לסגירת המעגל של כל היחידה, פרק ל"ד מהווה גם המשך של פרק ל"ג:

ל"ג	ל"ד
(א) בָּנְנוּ צְדִיקִים בְּה' לְיִשְׂרָאֵל נְאֻמָּה תְּהַלֵּה.	(ב) אֲבָרְכָה אֶת ה' בְּכָל עֵת תְּמִיד תְּהַלְתוּ בְּפִי. (ג) בְּה' תְּהַלֵּל נַפְשִׁי יִשְׁמְעוּ עֲנָוִים וְיִשְׁמְחוּ.

ההזמנה הכללית לצדיקים ולישרים להלל את ה' מיושמת באופן מעשי בתהילת המשורר.⁷⁵

גם בחזרות של השורש סב"ב ניתן לזהות סיפור מעניין לאורך היחידה. בתחילה משמש שורש זה לתיאור שאיפתו של המשורר: "ארחץ בנקיון כפי **ואסבבה** את מזבחך ה'" (כ"ו, ו). לעומת זאת בהמשך משמש השורש לתיאור אויביו וצרותיו: "ועתה ירום ראשי על איבי **סביבותי**" (כ"ז, ו); "כי שמעתי דִּבְת רבים מגור **מסביב** בהנסדם יחד עלי" (ל"א, יד). אך לבסוף מתאר המשורר בלשון זו את הצלתו בידי ה', בבחינת "הפכת מספדי למחול לי" (ל', יב); "אתה סתר לי מצר תצַרְנִי כְּנִי פלט **תסובבני** סלה" (ל"ב, ז); "רבים מכאובים לרשע והבוטח בה' חסד **יסובבנו**" (ל"ב, י); "חנה מלאך ה' **סביב** ליראיו ויחלצם" (ל"ד, ח).

ו. אחרית דבר – תרומת הפרשנות ההקשרית לפרשנות היחידה והספר

בניתוח זה ביקשתי להציג את מזמורים כ"ה-ל"ד כיחידה ספרותית ורעיונית מאוחדת על פי הפרשנות ההקשרית. התבוננות במזמורים גם כחלק מאוסף מגלה לנו משמעויות ומסרים חדשים וחשובים על פי 'אמתה של תורה', שלא תמיד ניתן לראותם בדרך אחרת. המשורר והקורא חווים באופן הדרגתי תהליך דתי-פסיכולוגי של מעבר מצרה (כ"ה) לרווחה (ל"ד), כשבמרכז עומדת התגלות ה' (כ"ט). הפרשנות ההקשרית לא רק מאפשרת לזהות מבנה מקיף ואחיד עם משמעות עמוקה לאורך יחידה ספרותית גדולה של עשרה פרקים, אלא גם מגלה תובנות מקומיות חשובות בפרקים ובפסוקים שונים. אביא כאן מספר דוגמות שהוזכרו לעיל, הממחישות את תרומתה הייחודית של הפרשנות ההקשרית במזמורים אלו:

74. ראו לעיל עמ' 10 ואילך.

75. מזמור ל"ה ממשיך מהלך זה: "אודך בקהל רב בעם עצום **אהללך**. ולשוני תהגה צדקך כל היום **תהלתך**" (יח, כח). ראו גם מ', ד: "ויתן בפי שיר חדש **תהלה** לאלהינו יראו רבים ויראו ויבטחו בה'". בפרקים הבאים (ל"ה-מ"א) יש מקבילות רבות ליחידה כ"ה-ל"ד. ראו לעיל, הערה 14.

- א. **מזמורים כ"ה ול"ד** דומים מאוד זה לזה בצורתם, בלשונם ובתוכנם. גם המשותף וגם הניגוד באים לידי ביטוי בהשוואה ביניהם (עמ' 10 ואילך).
- ב. **מזמור כ"ט**, אשר מנוסח בצורה פיוטית ובנוי במבנה סימטרי, הוא צירה של כל היחידה (עמ' 14 ואילך). הפרקים שלפניו ושאריו יוצרים מבנה סימטרי, הן מצד תוכנם הן על ידי מקבילות לשוניות (עמ' 16 ואילך).
- ג. **במזמור כ"ז** יש אמביוולנטיות של ביטחון מן העבר האחד ופחדים מן העבר השני, אשר מובנת היטב לפי מיקומו של הפרק, שבו המשורר נמצא בדרכו ממצוקתו לקראת התגלות ה' אליו (עמ' 24 ואילך).
- ד. הכותרת של **מזמור ל'** ("מזמור שיר חנֶּפֶת הבית לדוד") מובנת על סמך מיקומו של הפרק אחרי מזמור כ"ט (עמ' 27 ואילך).⁷⁶
- ה. בדברי ה' אל המשורר **במזמור ל"ב**, ח יש משום מענה לתפילת המשורר בפרקים הקודמים וכן הבטחות ה' מתגשמות במזמורים הבאים. בכך יש לדברי ה' עצמה ומשמעות מיוחדות בזכות הפרשנות ההקשרית (עמ' 29 ואילך).
- ו. היעדר הכותרת של **מזמור ל"ג** מובן מבחינת התוכן ומבחינת המבנה הסימטרי של היחידה (עמ' 31 ואילך).
- עדיין דרושים דיונים ומחקרים רבים להבנת גישת הפרשנות ההקשרית באופן שיטתי, לעדכון של מצב המחקר בתחום זה ולהגדרת האתגרים העתידיים, כדי לגלות פנים חדשים במזמורים הנפלאים של נעים זמירות ישראל.

76. ראו לעיל, הערה 25.

נספח: הצגה גרפית עם מקבילות בין 'המזמורים התאומים' כ"ה ול"ד

מזמור כ"ה

- (א) **לְיוֹד** אֱלֹהֵי ה' נִפְשִׁי אֲשֶׁא.
- (ב) אֱלֹהֵי בְּרַחֲמֵי אֵל אֲבוּשָׁה אֵל יַעֲלֶצוּ אֵיבֵי לִי.
- (ג) גַּם כָּל קוֹיָה לֹא יִבְשׁוּ הַבּוֹגִדִים רִיגָם.
- (ד) דְּרַכְלֵי ה' הוֹדִיעֵנִי אֲרוּחוֹיָהּ לְמַדְוִי.
- (ה) הִדְרִיכֵנִי בְּאֲמוֹתַי וּלְמַדְוִי כִּי אֲתָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אוֹתָהּ קוֹיָתִי כָּל הַיּוֹם.
- (ו) וְזֶן רַחֲמֵיךָ ה' וְחַסְדֵיךָ כִּי כַּעֲשׂוֹתֶם הַטֶּהָ.
- (ז) זִכְרוֹת נַעֲוֵי וּפְשָׁעֵי אֵל תִּזְכֹּר כְּתִסְבֶּה זֶכֶר לִי אֲתָה לְמַעַן טוֹבָה ה'.
- (ח) חֲטָאוֹת נַעֲוֵי וּפְשָׁעֵי אֵל תִּזְכֹּר כְּתִסְבֶּה זֶכֶר לִי אֲתָה לְמַעַן טוֹבָה ה'.
- (ט) טוֹב וְיֶשֶׁר ה' עַל כֹּן יוֹרֵה חַטָּאִים בְּדָרְךָ.
- (י) יִדְרֶךְ עֵינָיִם בְּמַשְׁפָּט וּלְמַדְוִי עֵינָיִם בְּרַחֲמֵיךָ.
- (יא) כָּל אֲרוּחוֹת ה' חֶסֶד וְאֲמִתּוֹת לְבָאֲרֵי בְרִיתוֹ וְעִדְוֵתָיו.
- (יב) לְמַעַן שִׂמְחָה ה' וְסִלְחָתָה לְעוֹנֵי כִּי רַב הוּא.
- (יג) מִי זֶה הָאִישׁ יֵרָא ה' יוֹרֵנוּ בְּדָרְךָ יִבְחָר.
- (יד) נִפְשׁוּ בְּטוֹב תִּלְוִן וְזָרְעוּ יִרְשׁוּ אֶרֶץ.
- (טו) סוֹד ה' לְיִרְאָיו וּבְרִיתוֹ לְחוֹדֵיעָם.
- (טז) עֵינֵי תִמְיֵד אֵל ה' כִּי הוּא יוֹצִיא מִרְשֵׁת רִגְלִי.
- (טז) פִּנְה אֵלֵי וְחַנְּנֵי כִּי יִחִיד וְעַנִּי אָנִי.
- (יז) צָרוֹת לִבִּי הִרְחִיבוּ מִמַּצְוִיֹּתֶי הוֹצִיאֵנִי.
- (יח) רָאָה עֵינָי וַעֲמָלִי וְשֹׂא לְכֹל חַטָּאוֹתֵי.
- (יט) רָאָה אוֹיְבֵי כִּי רָבוּ וּשְׂוֹאֹת חֲמַס שִׁנְאוֹנֵי.
- (כ) שְׂמֹרָה בְּמַשִׁי וְהַצִּילֵנִי אֵל אֲבוּשָׁה כִּי חַסִּיתִי בְּךָ.
- (כא) תָּלַם וְעִשָׂר יִצְרוּנֵי כִּי קוֹיָתִיךָ.
- (כב) פִּדְּהָ אֱלֹהִים אֶת יִשְׂרָאֵל מִכָּל אֲרוּחוֹיָהּ.

מזמור ל"ד

- (א) **לְיוֹד** בְּשׁוֹנוֹתָיו אֶת טַעֲמוֹ לִפְנֵי אֲבִימֶלֶךְ וּגְרָשָׁהוּ וַיִּלְךְ.
- (ב) אֲבִרְכָה אֶת ה' בְּכֹל עֵת תִּמְיֵד תִּהְלִיתוּ פְּנֵי.
- (ג) בְּיָהּ יִתְהַלֵּל נִפְשִׁי יִשְׁמְעוּ עֲוֹנוֹיִם וַיִּשְׁמְחוּ.
- (ד) גִּדְּלוּ לֵה' אֹתִי וַיְהַרְמֵמוּ שְׂמוֹ חַדְוִי.
- (ה) דְּרַשְׁתִּי אֶת ה' וְעֲנֵנִי וּמַסַּל מְגוּרוֹתַי הַצִּילֵנִי.
- (ו) הִפְסִיחוּ אֵלָיו וְנָהְרוּ וּפְתִיחֵם אֵל יִחְפְּרוּ.
- (ז) זֶה עֵינֵי קָרָא וְה' שָׁמַע וּמַסַּל צָרוֹתָיו הוֹשִׁיעֵנוּ.
- (ח) חֲלֹה מַלְאָכָה ה' סָבִיב לְיִרְאָיו וַיַּחַלְצֵם.
- (ט) טַעֲמוּ וּרְאוּ כִּי טוֹב ה' אֲשֶׁרֵי הִגְבֵר יִחְסֶה בּוֹ.
- (י) יִרְאוּ אֶת ה' קִדְּשׁוּ כִּי אִין מַחְסוֹר לִירְאָיו.
- (יא) כְּפִירוֹיִם רָשׁוּ וְרַעֲבוּ וְרָשָׁעֵי ה' לֹא יִחְסְרוּ כָּל טוֹב.
- (יב) לָכוּ בְּנִים שִׂמְחוּ לִי יִרְאֵת ה' אֲלֶמְדַּכֶּם.
- (יג) מִי הָאִישׁ הִחְפֵּץ חַיִּים אֵהֵב לַמִּים לְרֵאוֹת טוֹב.
- (יד) נֶצֶר לַשׁוֹנֵף מִרַע וַיִּטְפֹּתֶיךָ מִדְּבַר מִרְמָה.
- (טו) סוֹד מִרַע וַעֲשֵׂה טוֹב בְּקֶשֶׁת שְׁלֹמֹם וְרִדְפוּהוּ.
- (טז) עֵינֵי ה' אֵל צְדִיקִים וְאֲזוֹנֵי אֵל שׁוֹעֲתִים.
- (יז) פִּנְי ה' בַּעֲשֵׂי רַע לְהַכְרִית מְאֹדָּךְ זִכְרָם.
- (יח) צָעֲקוּ וְה' שָׁמַע וּמַסַּל צָרוֹתֶם הַצִּילֵם.
- (יט) קָרוֹב ה' לְנַשְׁפָּרֵי לֵב וְאֶת דְּפָאֵי רוּחַ יוֹשִׁיעַ.
- (כ) רְבוֹת רַעוֹת צְדִיק וּמַסַּלִּים יַצִּילֵנוּ ה'.
- (כא) שְׂמֹר כָּל עֲצָמוֹתָיו אַחַת מִהֶנָּה לֹא נִשְׁבְּרָה.
- (כב) תִּמְנוֹתֶיךָ רָשָׁע רָעוּה וּשְׂוֹאֵי צְדִיק יִאֲשֶׁמוּ.
- (כג) פִּדְּוָה ה' נִפְשׁ עֲבָדָיו וְלֹא יִאֲשֶׁמוּ כָּל הַחַסִּים בּוֹ.